

Τεχνολογικό
Πανεπιστήμιο
Κύπρου

Σχολή Επιστημών Υγείας

Πτυχιακή εργασία

**«Ο ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑΣ ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ
ΣΤΗΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ
ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΧΑΝΣΕΛ ΚΑΙ ΓΚΡΕΤΕΛ»**

Αναστασία Αντωνίου

Λεμεσός, Απρίλης 2019

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΓΡΑΦΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Πτυχιακή εργασία

«Ο ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑΣ ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΧΑΝΣΕΛ ΚΑΙ
ΓΚΡΕΤΕΛ»

Αναστασία Αντωνίου

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
κα Ασπασία Παπαδήμα

Λεμεσός, Απρίλης 2019

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright ©Αναστασία Αντωνίου, 2019

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Πολυμέσων και Γραφικών Τεχνών του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κα. Ασπασία Παπαδήμα για την όλη βοήθεια και καθοδήγηση στην πτυχιακή μου εργασία, την οποία μου παρείχε. Έπειτα, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια και τους φίλους μου για τη συνεχή τους στήριξη σε ότι έκανα μέχρι τώρα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη, στα πλαίσια της εικονογράφησης παιδικών παραμυθιών, ερευνήσε τον τρόπο απεικόνισης του περιβάλλοντα χώρου στο παραμύθι *Χάνσελ και Γκρέτελ* των αδερφών Γκριμ. Πιο συγκεκριμένα, αναλύθηκαν οι σκηνές στο ζαχαρένιο σπίτι της μάγισσας και στο μεγάλο δάσος. Οι στόχοι της έρευνας, ήταν να απαντήσει κατά πόσο υπάρχουν διαφορές στην εικονογράφηση του περιβάλλοντα χώρου από τον 19^ο-21^ο αιώνα και ποιος είναι ο ρόλος του περιβάλλοντα χώρου, στη δημιουργία κλίματος φόβου στο συγκεκριμένο παραμύθι. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε στη μελέτη, είναι η ανάλυση περιεχομένου κατά την οποία αναλύθηκαν 107 εικονογραφικά δείγματα ως προς το χρώμα, τις τεχνικές εικονογράφησης, τη σύνθεση, τις εποχές και το χρόνο της μέρας (μέρα-νύχτα). Έπειτα, τα δεδομένα προς ανάλυση καταγράφηκαν και τα ποσοστά στα οποία καταλήγει η ποσοτική ανάλυση, ερμηνεύτηκαν εκπληρώνοντας τους στόχους της έρευνας.

Λέξεις κλειδιά: εικονογράφηση, παιδικό παραμύθι, περιβάλλοντα χώρος, σκηνικό

ABSTRACT

The aim of the present study was to examine the methodology of the depiction as well as the physical environment of brothers Grimm, Hansel & Gretel fairy tale. To be precise the scenes of the gingerbread house belonging to the witch and the great forest. The purpose of the research was to inspect whether the representation of the setting, back in the 19th to the 21st century actually performed the function of fear creation for this specific fairy tale. The methodology utilised was content analysis where 107 different pictorial artefacts were analysed in regards to the colour, illustration technics, the synthesis, seasons and even the time of the day, comparing between the day and night effect. Subsequently, the findings have been taken into account and presented through percentages via quantitative research methods, being interpreted as the objective findings of the research.

Keywords: illustration, fairy-tale, picture books, setting

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	v
ABSTRACT.....	vi
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	vii
1 Εισαγωγή	1
1.1 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	1
1.2 Κενό στην υπάρχουσα βιβλιογραφία	4
1.3 Ο Περιβάλλοντας Χώρος	5
1.5 Δάσος	8
1.6 Σπίτι της μάγισσας	8
2 Ιστορική Μελέτη.....	9
2.2 Η ιστορία της εικονογράφησης του παιδικού παραμυθιού.....	10
2.3 Οι αδελφοί Γκριμ και το έργο τους.....	12
2.4 Το παραμύθι Χάνσελ και Γκρέτελ.....	15
3 Μεθοδολογία Έρευνας.....	17
3.1 Ανάλυση Περιεχομένου	17
3.2 Συλλογή Δεδομένων	17
3.3 Ανάλυση Δειγμάτων	18
3.4 Μεταβλητές.....	18
3.4.1 Χρώματα	18
3.4.2 Σύνθεση	20
3.4.3 Τεχνικές Εικονογράφησης.....	21
3.4.4 Εποχές.....	24
3.4.5 Μέρα-Νύχτα	25
4 Σχολιασμός αποτελεσμάτων- Συμπεράσματα	27

4.1 Κριτική Προσέγγιση	29
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	32
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	33
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	44
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	48

1 Εισαγωγή

“Μια φορά και έναν καιρό”.. μια φράση γνωστή σε όλους, ανοίγοντας πόρτες σε χώρους μαγικούς και ονειρεμένους. Άλλωστε, είναι γνωστή η γοητεία και η επίδρασή του σε μικρούς αλλά και μεγάλους αναγνώστες. Ένας νέος κόσμος αναδύεται, οι χαρακτήρες ζωντανεύουν, τα σπίτια και τα δάση παίρνουν μια άλλη διαφορετική και φανταστική μορφή.

Μέσα στα παραμύθια συναντάμε ένα μαγικό κόσμο μπορεί να πει κανείς, ο οποίος αποτελείται από τους χαρακτήρες, είτε αυτοί είναι πρόσωπα είτε ζώα, τα διάφορα αντικείμενα που αρκετές φορές παίρνουν ανθρώπινη μορφή. Εμπλουτισμένα με ονειρικά τοπία, δάση, βουνά και σπίτια τα οποία κι αυτά με τη σειρά τους μπορούν να πάρουν διάφορες μορφές όπως για παράδειγμα ένα παλάτι από πάγο ή ένα σπίτι από ζαχαρωτά. Όλη η ζωντάνια, η πλοκή και το ενδιαφέρον που επιδεικνύει ο αναγνώστης οφείλονται κατά κύριο λόγο στην παρουσία αυτών των στοιχείων που σαν σύνολο αναπαριστούν τον περιβάλλοντα χώρο του παραμυθιού.

Στη συγκεκριμένη μελέτη λοιπόν, η εστίαση γίνεται στον περιβάλλοντα χώρο και στον ρόλο του στην εικονογράφηση παιδικών παραμυθιών.

1.1 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Με βάση τους Withrow (2009), ο περιβάλλοντας χώρος ενός παραμυθιού περιλαμβάνει τον χρόνο και τον τόπο της κάθε ιστορίας, στον οποίο αλληλοεπιδρούν οι χαρακτήρες. Σε μερικά εικονογραφημένα παραμύθια, το σκηνικό μπορεί να αναφέρεται ακόμη και στην ώρα της μέρας, στις καιρικές συνθήκες και στο πέρασμα του χρόνου. Σε μερικά άλλα, ο χώρος μπορεί να είναι ακόμη και αόριστος όπου οι χαρακτήρες της ιστορίας παρουσιάζονται μόνο ως οπτικές ιδέες και σε κάποια άλλα, υπάρχει μια περιπλοκότητα κατά την οποία ίσως να χρειάζονται χάρτες και χρονοδιαγράμματα για να βρουν το δρόμο τους. Παρόλα αυτά, οι εικονογράφοι δεν χρησιμοποιούν τον περιβάλλοντα χώρο μόνο ως μια απεικόνιση, αλλά για να δημιουργήσουν επίσης ατμόσφαιρα, διάθεση και συναισθηματικές καταστάσεις.

Επίσης, μια άλλη σχετική έρευνα για τον περιβάλλοντα χώρο, έχει κάνει ο Haase (2000), ο οποίος διερεύνησε πώς τα παιδιά χρησιμοποιούν τα παραμύθια για

να ερμηνεύσουν τις πραγματικές τους εμπειρίες την εποχή του πολέμου. Συγκεκριμένα, επισυνάπτει πως τα παραμύθια στηρίζονται στο αν οι χώροι που παρουσιάζει ο συγγραφέας, προβάλλουν ασφάλεια, οικειότητα ή απειλή. Τοποθεσίες όπως δωμάτια, κάστρα, δάση μπορούν να χαρακτηριστούν ως χώροι απομόνωσης φυλάκισης και γενικότερα κινδύνου. Γνωστό παράδειγμα παραμυθιού αποτελεί το «Χάνσελ και Γκρέτελ», στο οποίο παρόλο που οι χαρακτήρες βρίσκονταν σε σπίτι, μέρος που υπό κανονικές συνθήκες θα τους παρείχε οικειότητα και ασφάλεια, στην προκειμένη περίπτωση μεταλλάσσεται σε τοπίο βίας και ανασφάλειας.

Επιπλέον, ένα άρθρο της Campbell (2017) αναφέρεται στο σκηνικό ενός δάσους, χαρακτηριστικό το οποίο χρησιμοποιούν αρκετά οι αδερφοί Γκριμ στα παραμύθια τους όπως στο «Χάνσελ και Γκρέτελ», «Χιονάτη», «Ραπουνζέλ», «Σταχτοπούτα», «Ωραία Κοιμωμένη» κ.λπ. Το ερώτημα που έθεσε η αρθρογράφος είναι «Ποια θα ήταν τα παραμύθια των Γκριμ χωρίς το δάσος;» Σύμφωνα με αυτήν, το δάσος αντιπροσωπεύει τις πιο σκοτεινές πτυχές της ψυχής του ανθρώπου, οδηγεί στο να χάσει κανείς τον εαυτό του και να γνωρίσει το υπερφυσικό. Μπορεί να θεωρηθεί ως χώρος απειλής όπως στο παραμύθι «Κοκκινোসκουφίτσα» όπου εκεί παραμονεύει ο λύκος, ή στο «Χάνσελ και Γκρέτελ» που βρίσκεται το σπίτι της μάγισσας. Παρόλα αυτά μπορεί να θεωρηθεί και ως ένα μέρος ασφαλείας όπως στη «Χιονάτη» όπου αυτή διαφεύγει από την κακιά βασίλισσα μέσω αυτού. Με βάση τη Campbell, η Tatar, μια Γερμανίδα συγγραφέας παιδικής λογοτεχνίας, αναφέρει πως οι Γκριμ επέλεξαν το δάσος στα περισσότερα παραμύθια τους καθώς αποτελεί ένα μέρος στο οποίο μπορεί ο καθένας να αναπροσανατολιστεί εύκολα και να βρεθεί σε μια κατάσταση που να μην είναι σε θέση να επιστρέψει στο σπίτι του.

Ένα ακόμη άρθρο που απευθύνεται στο σκηνικό ενός δάσους στα αρχαία και σύγχρονα παραμύθια, είναι της Spelman (2018). Με βάση την αρθρογράφο, κάθε Κοκκινোসκουφίτσα έχει το δικό της λύκο στο δάσος, καθώς και κάθε Χάνσελ και Γκρέτελ έχουν τη δική τους μάγισσα. Οι ψυχολόγοι ερμηνεύουν αυτό το σκηνικό ως ένα μεταφορικό ταξίδι στο μυαλό. Σύμφωνα με αυτούς, το δάσος βρίσκεται ανάμεσα στην επιτυχία ή την ήττα του κάθε ήρωα, καθώς ο ίδιος εισέρχεται πάντα σε αυτό χωρίς γνώσεις για το πώς να προχωρήσει, αλλά πάντα βρίσκει την άκρη. Κλείνοντας η Spelman επισημάνει πως η εικονογράφηση ενός δάσους έχει συμβολική διατύπωση η οποία εκδηλώνει μια ενστικτώδη κατάσταση.

Προχωρώντας, ο Jun (2017), μελέτησε το αισθητικό ύφος και τη μορφή έκφρασης στην εικονογράφηση παιδικών παραμυθιών στην Κίνα. Σύμφωνα με αυτόν, υπάρχουν δύο τύποι απεικονίσεων στην παιδική εικονογράφηση. Αρχικά, ο παραδοσιακός τρόπος με τα πινέλα και τη χειρόγραφη εικονογράφηση και έπειτα ο σύγχρονος τρόπος με τη ψηφιακή απεικόνιση και τη χρήση λογισμικού σχεδίασης. Με βάση τον Jun, φαίνεται πως στην Κίνα οι παραδοσιακές τεχνικές εικονογράφησης προτιμώνται περισσότερο, καθώς εστιάζονται στις σχεδιαστικές δεξιότητες, στις πλούσιες φόρμες και στην καλή αισθητική που προσφέρουν. Επίσης, η υφή τους, εστιάζει στην αρχή και θεωρία της τέχνης, η οποία παρουσιάζεται μέσα από τα χρώματα, τις γραμμές και τη σύνθεση. Κλείνοντας, επισημαίνει πως οι παραδοσιακές τεχνικές εικονογράφησης στα παραμύθια, έχουν μια σχέση τόσο καλλιτεχνική όσο και πολιτιστική, η οποία έχει την ικανότητα να μπορεί να επηρεάσει το καλλιτεχνικό γούστο των παιδιών, καθώς και το μέλλον της αγοράς.

Παράλληλα, στη μελέτη της Λαζαρίδου (2013), ερευνήθηκε η σημαντικότητα του χρώματος στην εικονογράφηση των παιδικών παραμυθιών. Παρατηρήθηκε πως το κάθε χρώμα ξεχωριστά, μπορεί να μεταφέρει διάφορα μηνύματα και μέσω αυτού, δίνονται πληροφορίες των ηρώων των παραμυθιών όσο αφορά την προσωπικότητα και το χαρακτήρα τους. Για παράδειγμα, η χρήση του μαύρου και γενικά σκούρων χρωμάτων, μπορεί να υποδηλώσει τη κακή ψυχολογία του κάθε ήρωα. Σε αντίθεση, με τα πιο ζεστά χρώματα και το λευκό τα οποία συμβολίζουν το καλό και γενικότερα τα θετικά συναισθήματα του κάθε χαρακτήρα. Εκτός από αυτές τις κατηγορίες χρωμάτων, αναφέρθηκε και στη σημασία των έντονων, άτονων, και ψυχρών χρωμάτων. Σύμφωνα με αυτήν, αξιοσημείωτη είναι και η παρουσία της σημειολογίας των χρωμάτων η οποία έχει την ικανότητα να δημιουργεί αρνητικές ή θετικές αντιλήψεις για τους ήρωες. Επίσης, όσον αφορά τις σκηνικές λεπτομέρειες, τα χρώματα που χρησιμοποιούνται γι' αυτές, έχουν την ικανότητα να δημιουργούν την επιθυμητή ψυχολογική κατάσταση στον αναγνώστη.

Συνεχίζοντας με μια άλλη έρευνα των Chaidemenopoulou, Christodoulou, Vamvakidou, Kyridis, & Zagkos (2015), μελέτησαν πώς η εικονογράφηση ενός χαρακτήρα παραμυθιού, αλλάζει ανάλογα με την εποχή. Συγκεκριμένα, ανέλυσαν το παραμύθι της Πηνελόπης Δέλτα, «Η Καρδιά της Βασιλοπούλας». Η έρευνά τους βασίστηκε σε ένα μικτό σημειωτικό μοντέλο κοινωνικό-σημειωτικής θεωρίας και

ανάλυσης κειμένου-εικόνας και σκοπός τους ήταν να βρουν και να συγκρίνουν τις διαφορές στην εικονογράφηση αυτού του παραμυθιού σε σχέση με τις παλαιότερες εκδόσεις του. Μελέτησαν τον ρόλο των χαρακτήρων και τον κώδικα ενδυμασίας τους στις δύο διαφορετικές χρονικές εκδοχές, τη σταθεροποίηση εικόνας-κειμένου, τις αλλαγές στην απεικόνιση του παραμυθιού, σε σχέση με το έτος έκδοσης και το κοινωνικό-ιστορικό πλαίσιο. Τα αποτελέσματα της έρευνας τους, έδειξαν ότι και στις δύο εκδοχές του παραμυθιού η βασιλοπούλα παρουσιάζεται ως η κεντρική φιγούρα και η ενδυμασία της αλλάζει ανάλογα με την ηλικία και το ρόλο της. Επίσης, επισημαίνουν πως στη νέα έκδοση, βαρύτητα δόθηκε στον κώδικα ενδυμασίας ο οποίος ήταν ενδεικτικός και δεν υπήρχε καμία κυρίαρχη απόχρωση. Τέλος, σημειώνουν πως ο εικονογράφος σε μερικές περιπτώσεις, έκανε συμβολική χρήση του χρώματος ίσως για να επηρεάσει το υποσυνείδητο του αναγνώστη.

1.2 Κενό στην υπάρχουσα βιβλιογραφία

Αν και έχει γίνει ένα μεγάλο εύρος μελετών που ερευνούν γενικότερα την εικονογράφηση, δεν παρατηρείται κάποια η οποία να αναφέρεται συγκεκριμένα στον περιβάλλοντα χώρο και στο ρόλο του στην εικονογράφηση.

Μελετώντας την υπάρχουσα βιβλιογραφία, η διαφοροποίηση της παρούσας μελέτης, είναι η λεπτομερής χρονικά αναδρομική ανάλυση της εικονογράφησης του περιβάλλοντα χώρου στο παραμύθι «Χάνσελ και Γκρέτελ». Είναι γνωστό, πως το συγκεκριμένο παραμύθι είναι αρκετά διαδεδομένο, γεγονός που προσέλκυσε την προσοχή πολλών εικονογράφων. Δηλαδή, την κάθε εποχή που ακολούθησε μετά την πρώτη του έκδοση, πολλοί ήταν οι καλλιτέχνες που αφιερώθηκαν στο να το εικονογραφήσουν. Επομένως, στόχος της συγκεκριμένης μελέτης είναι να μπορεί να αντιληφθεί κανείς πώς και αν η χρονική περίοδος, μπορεί να επηρεάσει το σκηνικό και τον τρόπο σχεδίασής του. Συνεπώς, θα εντοπιστούν δεδομένα όσο αφορά την εικονογράφηση, τις τεχνικές της και τις αλλαγές που επιφέρει ο χρόνος σε αυτές.

Ένα επιπλέον θέμα, το οποίο έτυχε περαιτέρω ανάλυσης σε σχέση με τις άλλες μελέτες, είναι ο ρόλος του περιβάλλοντα χώρου στη δημιουργία συναισθημάτων στο κάθε παραμύθι. Πιο συγκεκριμένα, καθώς στο παραμύθι «Χάνσελ και Γκρέτελ» εντοπίζεται

αρκετά συχνά το συναίσθημα φόβου σε διάφορες σκηνές, στην παρούσα έρευνα θα μελετηθεί το πώς απεικονίζεται ο φόβος στο συγκεκριμένο παραμύθι.

Η παρακάτω μελέτη συντάσσεται σε μια κατηγορία πολλών άλλων ερευνητών οι οποίοι επέδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε διάφορες συλλογές παραμυθιών όσο αφορά τα κείμενα τους, τις εικόνες, τα χρώματα και το συμβολισμό. Επιλογή εστίασης αποτελεί το αγαπημένο παραμύθι «Χάνσελ και Γκρέτελ» των αδερφών Γκριμ. Πιο συγκεκριμένα λοιπόν, τα ερευνητικά ερωτήματα που θα αναλυθούν είναι:

α) «Οι διαφορές στην εικονογράφηση του περιβάλλοντα χώρου στο παραμύθι Χάνσελ και Γκρέτελ από τις εκδόσεις του 19^{ου} αιώνα μέχρι του 21^{ου} αιώνα.»

β) «Ποιος είναι ο ρόλος του περιβάλλοντα χώρου στη δημιουργία κλίματος φόβου στο συγκεκριμένο παραμύθι.»

Με βάση τις προηγούμενες μελέτες που ερευνήθηκαν, δεν έχει γίνει κάποια μελέτη στο συγκεκριμένο θέμα και η έρευνα ενός έως τώρα υποανάπτυκτου τομέα, προσφέρει πρωτοπόρα αποτελέσματα και δίνει κίνητρο για περαιτέρω μελέτες.

Οι αρχικές υποθέσεις της έρευνας, είναι πως όσον αφορά την εικονογράφηση, με την ανάπτυξη της τεχνολογίας, θα υπάρχει μια ραγδαία εξέλιξη της ψηφιακής σχεδίασης κατά τον 21^ο αιώνα. Έπειτα, ο τρόπος που παρουσιάζεται ο περιβάλλοντας χώρος, κυρίως στη σκηνή με το μεγάλο δάσος, θα παρουσιάζει έντονα το συναίσθημα φόβου. Κατά την ανάλυση των δεδομένων, ερευνάται το χρώμα, οι τεχνικές εικονογράφησης, η σύνθεση, οι εποχές και το χρονικό πλαίσιο της μέρας (μέρα-νύχτα).

1.3 Ο Περιβάλλοντας Χώρος

Ο περιβάλλοντας χώρος ή αλλιώς σκηνικό ενός παραμυθιού περιλαμβάνει τον χρόνο και τον τόπο της κάθε ιστορίας, στον οποίο αλληλοεπιδρούν οι χαρακτήρες.

Οι χαρακτήρες και το σκηνικό, έχουν μια αμοιβαία σχέση η οποία τροφοδοτεί το ένα το άλλο, καθώς το σκηνικό βοηθά στο να δει κανείς τον τρόπο που λειτουργούν οι χαρακτήρες μέσα στην ιστορία. Στα εικονογραφημένα βιβλία, ένα μεγάλο μέρος του σκηνικού της ιστορίας, μπορεί να υπονοηθεί μέσω των εικόνων σε συνδυασμό με το κείμενο. Γενικότερα, είναι μια τέχνη όπου οι εικονογράφοι μπορούν να δημιουργήσουν ολόκληρους κόσμους. (Withrow, 2009)

Παράλληλα, ένα σκηνικό μπορεί να καθίσταται εμπόδιο ή να λειτουργεί ευνοϊκά για τους χαρακτήρες τους οποίους πλαισιώνει. Ως αποτέλεσμα αυτού, προκαλεί τη συμπάθεια ή την αντιπάθεια του αναγνωστικού κοινού γι' αυτούς. Επιπλέον, μπορεί να παρέχει αρκετές λεπτομέρειες για κάθε τοπίο αν αυτό είναι άγνωστο στον αναγνώστη, αλλά ταυτόχρονα αν το τοπίο είναι γνωστό, το σκηνικό του δίνει μια άλλη διάσταση και λειτουργία. (Withrow, 2009)

Σύμφωνα με τον Παπαντωνάκη (2011), ο Paull Henry Combart de Lauwe μελέτησε και κατηγοριοποίησε ομάδες, σχετικά με τη χρησιμότητα και τη μορφή του σκηνικού. Ο Lauwe, διέκρινε τρία είδη σκηνικού. Αρχικά, το χώρο-αντικείμενο, κατά τον οποίο το σκηνικό είναι εύκολα αναγνωρίσιμο και δεν αφήνει τη φαντασία των αναγνωστών να καλλιεργηθεί. Έπειτα, τον χώρο-αναπαράσταση όπου το σκηνικό καθορίζεται μέσω συμβόλων και σημείων τα οποία αφήνουν τον καθένα, να απεικονίσει γνωστικά τον πραγματικό χώρο. Τέλος, τον χώρο-δράση ο οποίος απευθύνεται στον πραγματικό χώρο και τον προσεγγίζει ως το πεδίο της ανθρώπινης δράσης.

Έπειτα, η Γιαννικοπούλου (2008), αναφέρει πέντε λειτουργίες του σκηνικού με τη διπλή του διάσταση. Δηλαδή ως χώρος και χρόνος. Αρχικά, το σκηνικό επεξηγεί τις αιτίες που συμβάλλουν στο να εξελιχθεί η ιστορία με συγκεκριμένο τρόπο, τοποθετώντας τους χαρακτήρες σε συγκεκριμένο χωροχρόνο. Ως παράδειγμα δίνει την εποχή του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Αν η ιστορία διαδραματίζεται εκείνη την εποχή, τότε το σκηνικό θα είναι διαμορφωμένο με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να βασίζεται στα δεδομένα εκείνης της περιόδου.

Στη συνέχεια, αναφέρει πως το σκηνικό βοηθά στη διάκριση των χαρακτηριστικών των ηρώων της ιστορίας, τα οποία εκφράζονται λόγω του συγκεκριμένου χωροχρόνου. Επίσης, μπορεί να δώσει έμφαση στις κακουχίες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ήρωες.

Κατόπιν, ένα σκηνικό μπορεί να προσφέρει ατμόσφαιρα μέσα στην ιστορία και να αποκαλύψει συναισθήματα. Εδώ η Γιαννικοπούλου δίνει παράδειγμα τα παιδικά εικονογραφημένα παραμύθια, στα οποία παρουσιάζονται συναισθήματα θλίψης, πόνου ακόμη και ο θάνατος. Σκιαγραφούνται με απαλά χρώματα, συνήθως νερομπογιάς της οποίας η μορφή της, μπορεί να συμβολιστεί με τα δάκρυα. Ταυτόχρονα, επισημαίνει πως οι εναλλαγές στη ψυχολογική κατάσταση των ηρώων, μπορούν να ταυτιστούν με την αλλαγή των εποχών.

Τέλος, ένα σκηνικό όπως το δάσος, το οποίο αποτελεί συχνά χώρο εξέλιξης της ιστορίας, μπορεί να συμβολίσει το ασυνείδητο και με την είσοδο του ήρωα σε αυτό, την περίοδο ενηλικίωσής του. (Γιαννικοπούλου, 2008)

Μπορεί να πει κανείς πως τα παιδιά χρησιμοποιούν τους διάφορους χώρους, τα σκηνικά των παραμυθιών, για να σχηματίσουν τα δικά τους φανταστικά τοπία. Κατά συνέπεια, το κάθε παραμύθι λειτουργεί ως μια «ερμηνευτική συσκευή» η οποία ερμηνεύει τοπία. Πολλά είναι τα παραδείγματα τα οποία υποδηλώνουν πως τα παιδιά εντοπίζουν την δυσφημιστική παραμόρφωση γνωστών τόπων και εξάρσεων, όπως η εξορία και η φυλάκιση με το τοπίο και τους φυσικούς χώρους του παραμυθιού. Από την άλλη όμως, μέσα σε αυτόν τον ευφάνταστο κόσμο της μυθοπλασίας, το φυσικό περιβάλλον κάθε παιδιού μπορεί να μετατραπεί σε έναν ελπιδοφόρο, ουτοπικό χώρο ως ψυχολογική άμυνα και μέσο συναισθηματικής επιβίωσης (Haase, 2000).

Σε γενικές γραμμές, το χωροχρονικό πλαίσιο στο οποίο διαδραματίζεται το κάθε παραμύθι ξεχωριστά, παρουσιάζεται με τέτοιο τρόπο που προσφέρει είτε ένα περιβάλλον ασφάλειας και εξοικείωσης στους χαρακτήρες είτε ένα περιβάλλον απειλής και κινδύνου. Αρκετά σκηνικά όπως λίμνες, ποτάμια, λιβάδια φέρνουν στο μυαλό του κάθε αναγνώστη συνθήκες γαλήνης, ηρεμίας, ειρήνης και ελευθερίας. Παρόλα αυτά, διάφοροι χώροι όπως δάση, κλουβιά, φούρνοι, καλύβες και κάστρα παρουσιάζονται ως τοποθεσίες οι οποίες απειλούν τους χαρακτήρες με κίνδυνο, απομόνωση, εξορία, φυλάκιση ακόμη και θάνατο (Haase, 2000).

1.4 Ο Περιβάλλοντας Χώρος στο Χάνσελ και Γκρέτελ

Κυρίαρχο σκηνικό, καθ' όλη τη διάρκεια της πλοκής του παραμυθιού «Χάνσελ και Γκρέτελ» είναι το δάσος όπου εξορίστηκαν και περιπλανούνται τα δύο παιδιά. Σύμφωνα με την κοινή γνώμη η ρεαλιστική υπόσταση ενός δάσους φαντάζει ως περιβάλλον ηρεμίας και γαλήνης, όπου κυριαρχούν τα δέντρα, τα φυτά, ηλιόλουστος καιρός και το κελάηδημα των πουλιών. Παρόλα αυτά, στο συγκεκριμένο παραμύθι παρατηρείται ότι το όλο σκηνικό του δάσους παρουσιάζεται ως ένα επικίνδυνο μέρος περιπλάνησης, φόβου και αβεβαιότητας. Η αρνητική αυτή αντίληψη οφείλεται στο γεγονός ότι τα δύο ανήλικα παιδιά εγκαταλείπονται εκεί από τον πατέρα τους και προχωράνε με προορισμό το άγνωστο. (Haase, 2000).

Ένα ακόμη κόντρα στη λογική σκηνικό αποτελεί το σπίτι της οικογένειας. Αντί της αναμενόμενης οικογενειακής θαλπωρής και αγάπης που πρεσβεύει ένα σπίτι με τους γονείς και τα μικρά παιδιά τους, υπονοείται ως χώρος απειλής και αβεβαιότητας για τα δύο αδέλφια. Ο συνειρμός αυτός οφείλεται στον εξορισμό των παιδιών από το ίδιο τους το σπίτι, αίτιο που το καθιστά ως ένα μέρος στο οποίο είναι ανεπιθύμητοι. Στην πορεία της ιστορίας, το σπίτι φτιαγμένο από γλυκά που βρίσκουν στο δρόμο τους μέσα στο δάσος, παρόλη την φανταστική, εντυπωσιακή και αρκετά ελκυστική για τα παιδιά εμφάνιση, υποδεικνύεται ως ένας χώρος κινδύνου, απειλής και θανάτου αφού εκτός από τον θάνατο της γριάς μάγισσας απειλείτο και η ζωή των δύο παιδιών (Haase, 2000).

1.5 Δάσος

Το δάσος στην ιστορία παρουσιάζεται τεράστιο με πανύψηλα δέντρα, όπου εγκυμονεί ο κίνδυνος να χαθεί κανείς. Ο Χάνσελ και η Γκρέτελ περιπλανιούνται μέσα σε αυτό ημέρες ολόκληρες με προορισμό το αβέβαιο. Φυσικά, εάν το δάσος της ιστορίας ήταν μικρό και γεμάτο με μικρά αθώα ζώα και γινόταν συνεχής αναφορά στην ωραία φύση, ο αναγνώστης δεν θα ενστερνιζόταν σε τόσο μεγάλο βαθμό τον κίνδυνο που παραμόνευε συνεχώς τα δύο παιδιά. Η ιδέα ότι χάνονται σε ένα επικίνδυνο μέρος, απομονωμένο από οποιονδήποτε, μπορεί να βοηθήσει στο να δημιουργηθεί ένταση στην ιστορία. (Hansel & Gretel Setting, n.d.)

1.6 Σπίτι της μάγισσας

Ένα από τα πιο αξιομνημόνευτα σκηνικά της ιστορίας είναι το σπίτι της μάγισσας φτιαγμένο από γλυκά. Η μια εκδοχή, αυτή των Γκριμ, αναφέρει ότι το σπίτι είναι κατασκευασμένο από ψωμί, κέικ και ζάχαρη. Σύμφωνα με άλλες εκδοχές, το σπίτι είναι κατασκευασμένο από καραμέλα ή μελόψωμο. Ένα τέτοιο σπίτι, είναι δελεαστικό ακόμη και για έναν ενήλικα στη σύγχρονη εποχή, αλλά ακόμη περισσότερο για τα δύο πεινασμένα αδέλφια που βλέπουν το σπίτι ως μια ελπίδα σωτηρίας. (Hansel & Gretel Setting, n.d.)

2 Ιστορική Μελέτη

2.1 Η εξέλιξη του παραμυθιού

Τί είναι το παραμύθι; Ένας φανταστικός κόσμος που κινείται στα πλαίσια της φαντασίας, χωρίς λογική και φυσικούς νόμους. Μέχρι και σήμερα, αποτελεί το αγαπημένο είδος της παιδικής λογοτεχνίας.

Γενικά, ο ορισμός που του αποδίδεται σήμερα, εστιάζει στο μύθο που παρουσιάζεται μέσα από το παραμύθι. Αρχικά, η λέξη παραμύθι προερχόταν από το ρήμα «παραμυθέομαι» το οποίο σημαίνει «συμβουλευώ» και έπειτα απέκτησε τη σημασία του «παρηγορώ» από τον Ηρόδοτο και τον Πλάτωνα (Αναγνωστόπουλος, 1987).

Κατά τον 12^ο αιώνα, το παραμύθι διαδιδόταν με τη χρήση του προφορικού λόγου και στη συνέχεια γύρω στον 16^ο αιώνα, μεταφέρθηκε στον γραπτό λόγο με την εμφάνιση των μύθων του Αισώπου και τα Ομηρικά έπη. Στη συνέχεια, τον 17^ο αιώνα η ζήτηση των παραμυθιών αυξήθηκε χάρη στο Γάλλο συγγραφέα Charles Perrault, με τα γνωστά παραμύθια του όπως η «Κοκκινοσκουφίτσα» και η «Ωραία Κοιμωμένη».

Προχωρώντας στον 19^ο αιώνα, έρχονται στο προσκήνιο οι Γερμανοί αδερφοί Γκριμ, οι οποίοι δημοσιεύσαν αρκετές συλλογές παραμυθιών με μεγάλη επιτυχία. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως κάποιες από τις εκδοχές των παραμυθιών τους, είναι επηρεασμένες από τις εκδόσεις του Perrault. Η δημοφιλής συλλογή παραμυθιών τους ήταν η Kinder- und Hausmärchen (Παιδιά και Οικιακά Παραμύθια), η οποία ήταν χωρισμένη σε δύο τόμους και περιλάμβανε αρκετά γνωστά και αγαπημένα παραμύθια, όπως «Η Σταχτοπούτα», «Η Χιονάτη», «Χάνσελ και Γκρέτελ». Ο κύριος λόγος που έχει συμβάλει στο να γίνει η συλλογή τόσο δημοφιλής και ξεχωριστή είναι το γεγονός πως οι ιστορίες τους ήταν βασισμένες σε αληθινές διηγήσεις και αναμνήσεις του καθημερινού κόσμου (Αναγνωστόπουλος, 1987).

Σημαντική παρουσία στη διάδοση του παραμυθιού, ήταν αναμφίβολα και ο Δανός συγγραφέας Χανς Κρίστιαν Άντερσεν. Ο Άντερσεν, έχει συμβάλει σημαντικά στη διάδοση του παιδικού παραμυθιού, καθώς από το 1835 μέχρι το 1872 έχει γράψει συνολικά 168 παραμύθια με τα πιο γνωστά να είναι «Η μικρή γοργόνα», «Η πριγκίπισσα και το μπιζέλι», «Τα καινούργια ρούχα του αυτοκράτορα», «Το κοριτσάκι με τα σπέρτα», «Το ασχημόπαπο» και «Η βασίλισσα του χιονιού». Το πιο γνωστό

βιβλίο του είναι το «Παραμύθια για παιδιά» το οποίο έχει μεταφραστεί σε 90 γλώσσες περίπου (Hans Christian Andersen, n.d.).

Κύριο χαρακτηριστικό των έργων του, είναι η ευδιάκριτη φαντασία και απλότητα που δεσπόζει σε όλα του τα παραμύθια. Αξιοσημείωτη ακόμη, είναι η μορφή του κακού στα παραμύθια του, καθώς οι κακοί χαρακτήρες δεν είναι ούτε δράκοι ούτε μάγισσες και δεν παρουσιάζονται κραυγαλέες σκηνές τρόμου, αφού αυτά έχουν αντικατασταθεί μόνο από συναισθήματα ματαιοδοξίας και μελαγχολίας. Μερικά από τα παραμύθια του, παρουσιάζουν μια αισιοδοξία προς την κυριαρχία του καλού, παρόλα αυτά όμως το τέλος τους είναι δυσάρεστο και βαθιά απαισιόδοξο (Hans Christian Andersen, n.d.).

Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει την προσφορά του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν στην εξέλιξη του παιδικού παραμυθιού και γενικότερα της παιδικής λογοτεχνίας, καθώς από το 1951 έχει καθιερωθεί το διεθνές βραβείο Hans Christian Andersen από την IBBY το οποίο βραβείο, χαρακτηρίζεται ως το μικρό Νόμπελ για την παγκόσμια παιδική-νεανική λογοτεχνία (Αναγνωστόπουλος, 1987).

Τέλος, η πολύπλευρη επιτυχία των παραμυθιών εδώ και χιλιάδες χρόνια, δείχνει ότι μέσα από τα διάφορα επίπεδα και τρόπους ερμηνείας τους, έχουν να διδάξουν τόσο τα παιδιά όσο και τους ενήλικες ανεξαρτήτου καταγωγής, πολιτισμού, κουλτούρας και κοινωνικού υπόβαθρου (Κούπερ, 1983).

Επίσης, σημαντική είναι η δήλωση της Haviland, για το παραμύθι, η οποία πολύ ορθά επεσήμανε ότι:

«Τα παραμύθια μπορούν να δώσουν ώθηση στη δημιουργικότητα και αν αναγνωρίσουμε πως η κληρονομιά μας αυτή πλουτίζεται με τα χρόνια, είμαστε αδικαιολόγητοι αν δεν κρατάμε ζωντανό αυτό το είδος λογοτεχνίας για τα παιδιά, που μεγαλώνοντας πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να γίνουν δημιουργικοί ενήλικοι.» (Haviland, 1988, σελ.12)

2.2 Η ιστορία της εικονογράφησης του παιδικού παραμυθιού

Με την ανάπτυξη της τυπογραφίας, έχουμε φτάσει σε μια εποχή όπου η μετάδοση του παραμυθιού έχει ξεφύγει από τον προφορικό λόγο και αποτυπώνεται πλέον στο χαρτί.

Ένα εκ των κύριων επακόλουθων της εξέλιξης αυτής, είναι η δημιουργία της εικονογράφησης παιδικών βιβλίων.

Αρχικά, τον 17^ο αιώνα οι εικονογραφήσεις ήταν ξυλογραφίες καθώς θεωρούνταν μια οικονομική μέθοδος έκφρασης. Αξιοσημείωτο είναι, πως εκείνη την εποχή τα εικονογραφημένα βιβλία δεν απευθύνονταν μόνο σε μικρά παιδιά, καθώς ήταν καταταγμένα στο ίδιο κοινωνικό σύνολο με τους ενήλικες. Στην καθημερινή τους ζωή λοιπόν, είχαν κοινά ενδιαφέροντα και δραστηριότητες με τους ενήλικες χωρίς να διαχωρίζονται οι δικές τους ανάγκες. Έτσι, τα παιδιά δεν είχαν τα δικά τους βιβλία τα οποία ανταποκρίνονταν στις δικές τους ανάγκες και ηλικία (Σιβροπούλου, 2003).

Παρόλα αυτά, η θέση του Άγγλου φιλόσοφου John Locke, ο οποίος στήριξε ότι τα παιδιά πρέπει να διαβάζουν βιβλία προσαρμοσμένα στην ηλικία, τις νοητικές και πνευματικές τους δυνατότητες, ήταν το έναυσμα της δημιουργίας του πρώτου εικονογραφημένου παιδικού παραμυθιού, που ήταν το «Ορατός κόσμος σε εικόνες» του J. A. Comenius, το 1637. Έπειτα παρουσιάζεται το «Αισώπου Μύθοι» το 1644 και το 1698 δημοσιεύονται «Τα παραμύθια της μάνας μου της χήνας» του Charles Perrault (Ασωνίτης, 2001).

Στη συνέχεια, τον 18^ο αιώνα τα παιδικά παραμύθια έρχονται στο προσκήνιο χάρη στον J. Newbery, ο οποίος είχε εκδώσει παραμύθια τα οποία ανταποκρίνονταν αποκλειστικά στις ανάγκες των παιδιών διαφοροποιώντας τα έτσι από αυτά των ενηλίκων. (Whalley, 1990).

Μετέπειτα ο 19^{ος} αιώνας, θεωρείται η πρώτη χρυσή εποχή του παιδικού βιβλίου, καθώς αναγνωρίζεται πλέον η σημαντικότητα της παιδικής ηλικίας. Ιστορικά, τη χρονική αυτή περίοδο είχε καθιερωθεί σε περιοδικά και εφημερίδες, κριτική της παιδικής λογοτεχνίας με αποτέλεσμα να γίνεται τεράστια εξέλιξη στην αισθητική του βιβλίου (Αναγνωστόπουλος, 1987).

Σημαντικό βήμα στις αρχές του αιώνα αυτού, έχουν κάνει οι αδερφοί Γκριμ, οι οποίοι έχουν εκδώσει αρκετά παιδικά παραμύθια, σε μεγάλο βαθμό επιτυχίας τον οποίο οφείλουν επίσης και στην επίδραση της εικονογράφησης (Σιβροπούλου, 2003).

Έπειτα, το 1865 ο εικονογράφος Ludwig Richter G. Dore, εξέφρασε ένα διαφορετικό και καλύτερο είδος εικονογράφησης του παιδικού παραμυθιού πέραν από την

ξυλογραφία η οποία κυριαρχούσε τους προηγούμενους αιώνες, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν «τα πρώτα παιδικά βιβλία ποιότητας» (Ασωνίτης, 2001).

Τα πρώτα εικονογραφημένα δείγματα του 20^{ου} αιώνα, φαίνεται πως είχαν επιρροές από διάφορα καλλιτεχνικά κινήματα όπως ο σουρεαλισμός, ο εξπρεσιονισμός και ο ιμπρεσιονισμός.

Ένας εκ των μεγαλύτερων εικονογράφων του αιώνα αυτού, είναι ο M. Sendak ο οποίος έδωσε μια ονειρική διάσταση στο παιδικό παραμύθι. Ως εικονογράφος, όπως ο ίδιος τονίζει, είχε ως κύριο μέλημα να συμπληρώσει και να εντείνει την ώθηση της φαντασίας, όπως την εκλάμβανε από το κείμενο (Σιβροπούλου, 2003).

Φτάνοντας στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, διαφάνηκε έντονα η επιθυμία να δοθεί ο λόγος στα παιδιά. Ο τρόπος έκφρασής τους πλέον, ήταν μέσα από βιβλία που αφυπνούσαν και διέγειραν τη δημιουργικότητά τους, αλλά και από τις εικόνες που έθεταν σε λειτουργία τη φαντασία τους και προσδίδαν ένα έντονο αίσθημα μυστικότητας και έντασης (Σιβροπούλου, 2003).

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου (1945) καθώς η τεχνολογία είχε αναπτυχθεί, τα μέσα της εκτύπωσης βελτιώθηκαν, και οι χρωματιστές πλέον εικόνες αντικατέστησαν τις ασπρόμαυρες.

Έχοντας φτάσει λοιπόν στον 21^ο αιώνα, δεν αναπτύχθηκε μόνο η έγχρωμη εκτύπωση παιδικών παραμυθιών, αλλά και η ραγδαία εξέλιξη της ψηφιακής εικονογράφησης μέσω της χρήσης λογισμικού σχεδίασης, η οποία φαίνεται να έχει αρκετή απήχηση.

2.3 Οι αδερφοί Γκριμ και το έργο τους

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, οι αδερφοί Jacob και Wilhelm Γκριμ, δημοσίευσαν αρκετές συλλογές παιδικών παραμυθιών, με μεγάλο μέρος της επιτυχίας τους να οφείλεται στην εικονογραφική απόδοση των κειμένων τους (Σιβροπούλου, 2003).

Αρχικά, τα παραμύθια τους σύμφωνα με τον Jacob Γκριμ, δεν προορίζονταν για παιδιά, αλλά αποσκοπούσαν στο να δώσουν τροφή στην ιστορία, τη μυθολογία και τη ποίηση (Σακελλαρίου, 1985).

Ο πρώτος τόμος της συλλογής τους *Kinder- und Hausmärchen* ο οποίος εμφανίστηκε το 1812, βοήθησε στην εξάπλωση των λαϊκών παραμυθιών, τόσο στη γερμανική όσο και στην αγγλική γλώσσα. Αρχικά, οι αδερφοί Γκριμ δεν ήταν γνωστοί. Η μόνη συλλογή που δημοσίευσαν πριν από τα παραμύθια, ήταν μια συλλογή δανέζικων τραγουδιών ηρώων από τον Wilhelm και παλιών γερμανικών τραγουδιών από τον Jacob, τα οποία δημοσιεύτηκαν το 1811 (Holmes & John, 2017).

Έπειτα, όταν οι Γερμανοί αναγνώστες ήταν πλέον έτοιμοι για το είδος αφήγησης των αδερφών Γκριμ, ο γερμανικός ρομαντισμός είχε σχεδόν εξαλείψει την έννοια του Διαφωτισμού, η οποία υπερίσχυε στις μορφές των κλασικών λογοτεχνικών έργων.

Ο Johann Gottfried Herder, ένας Γερμανός κριτικός λογοτεχνίας στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, εργάστηκε για την ανανέωση της αυθεντικής γερμανικής λαϊκής λογοτεχνίας, δηλαδή την καταγραφή ιστοριών από την προφορική παράδοση. Έπειτα, ο Johann Karl August Musäus, Γερμανός συγγραφέας, ο οποίος έγραφε ιστορίες συσχετισμένες με τη λαϊκή τέχνη, εξέδωσε το *Volksmärchen der Deutschen* (συλλογή δημοφιλών παραμυθιών της Γερμανίας), η οποία περιλάμβανε 5 τόμους από το 1782-1786. Παρόλα αυτά, στη συνέχεια ο Musäus αποφάσισε να δημιουργήσει ένα νέο είδος λογοτεχνίας, το *Kunstmärchen* (καλλιτεχνικά παραμύθια) και όχι το *Volksmärchen*, το οποίο ήταν το επιθυμητό από το κοινό. Φτάνοντας έτσι στα τέλη του αιώνα, είχε αυξηθεί η επιθυμία για αυθεντική γερμανική λαϊκή λογοτεχνία. (Holmes & John, 2017).

Οι αδερφοί Γκριμ το 1806, ξεκίνησαν να γράφουν ιστορίες με σκοπό να δώσουν στο γερμανικό αναγνωστικό κοινό αυτό που ήθελε. Ο πρώτος τόμος της συλλογής τους *Kinder- und Hausmärchen* ήταν μια σχέση συμβιβασμού μεταξύ του *Kunstmärchen* του Musäus και της αυθεντικής λαϊκής συλλογής του Johann Gottfried Herder (Holmes & John, 2017).

Η συλλογή *Kinder- und Hausmärchen*, ήταν ένα έργο καθαρά ερευνητικό και συλλεκτικό, με αποτέλεσμα να αποτρέψει κάποιους ιστορικούς και κριτικούς λογοτεχνίας να τους ενοχοποιήσουν για το ότι χρησιμοποίησαν με δόλιο τρόπο τις πολύ έξυπνες εφευρετικές δυνάμεις τους ως μηχανικοί ανθολόγοι (Holmes & John, 2017).

Ο Jacob Γκριμ, την περίοδο της έρευνας και της συλλογής για τη δημιουργία του *Kinder- und Hausmärchen*, εργαζόταν ως βιβλιοθηκονόμος στη βιβλιοθήκη του *Wilhelmshöhe*, με αποτέλεσμα να του δίνεται απεριόριστη πρόσβαση για τη συλλογή

πληροφοριών. Παράλληλα εκείνη την περίοδο ο Jacob, έγινε φίλος με τον Γερμανό ρομαντικό ποιητή Clemens Brentano, ο οποίος τον ώθησε στο να δημιουργήσει μια συλλογή από ιστορίες και έτσι πέρασε έξι χρόνια στη προετοιμασία του Kinder- und Hausmärchen (Holmes & John, 2017).

Όπως έχει προαναφερθεί ο πρώτος τόμος του Kinder- und Hausmärchen είχε εμφανιστεί το 1812, και ο δεύτερος τρία χρόνια μετά. Ο πρόλογος του Kinder- und Hausmärchen, ανοίγεται με ένα παραμύθι του Jacob Γκριμ, το οποίο αναφέρεται στην καλλιέργεια ενός αγρότη, η οποία είχε καταστραφεί λόγω μιας καταιγίδας, παρόλα αυτά όμως η καταστροφή δεν ήταν απόλυτη. Για τους Γκριμ, οι απλές ιστορίες των Γερμανών αγροτών που αντιπροσώπευαν σημαντικό μέρος των απόψεων της γερμανικής μυθολογίας, εξαφανίστηκαν με την έλευση της σύγχρονης βιομηχανικής Ευρώπης (Holmes & John, 2017).

Σε γενικές γραμμές, αυτό ήταν το είδος ιστοριών που προσέφεραν οι αδερφοί Γκριμ στο γερμανικό αναγνωστικό κοινό τους. Ένα προσεκτικά διατηρημένο κατάλοιπο μιας κάποτε μεγάλης καλλιέργειας, με αμυδρά υπολείμματα μιας κάποτε μεγάλης γερμανικής μυθολογίας, που σχεδόν καταστράφηκε από τον γαλλικό πολιτισμικό σοβινισμό (Holmes & John, 2017).

Το Kinder- und Hausmärchen είχε γίνει σιγά σιγά αρκετά δημοφιλές και το γερμανικό κοινό αναγνώρισε τον τόμο ως απάντηση στο κάλεσμα του Johann Gottfried Herder, για αυθεντικά παραμύθια. Ο κάθε τόμος του, είχε εκτυπωθεί αρκετές φορές μέχρι το 1819 πριν φτάσει στη τελική του έκδοση. Η επιτυχία των παραμυθιών του είναι προφανή, αν σκεφτεί κανείς πως η πρώτη έκδοση ήταν απλά ένα λογοτεχνικό κείμενο, με επιστημονικές σημειώσεις και χωρίς εικονογράφηση (Holmes & John, 2017).

Οι Γκριμ συνέχισαν να επεξεργάζονται και να τελειοποιούν τις ιστορίες τους ούτως ώστε να είναι κατάλληλες για παιδιά. Οι δύο τόμοι του Kinder- und Hausmärchen περιείχαν περίπου διακόσιες ιστορίες. Το έργο τους μεταφράστηκε σε περίπου εβδομήντα γλώσσες, με τον πρώτο αγγλικό τόμο να μεταφράζει ο Edgar Taylor το 1823, και την εικονογράφηση ανάλαβε ο George Cruikshank (Holmes & John, 2017).

Το 1838, έγραψαν ένα ιστορικό λεξικό τριών τόμων, το οποίο θα απαρτιζόταν από παραμύθια που θα θυμάται το ευρύ κοινό, όμως δεν κατάφεραν να το ολοκληρώσουν πριν το θάνατο τους (Holmes & John, 2017).

2.4 Το παραμύθι Χάνσελ και Γκρέτελ

Ένα από τα πιο γνωστά παραμύθια των αδερφών Γκριμ είναι το «Χάνσελ και Γκρέτελ». Η πρώτη έκδοση του παραμυθιού ήταν το 1812 στη συλλογή *Kinder- und Hausmärchen*, όπου παρουσιάζονται δύο μικρά αδέρφια τα οποία εγκαταλείπονται από τους γονείς τους, λόγω φτώχειας και με προτροπή της μητέρας τους. Η μητέρα τους πείθει τον πατέρα τους να τα εγκαταλείψει μόνα τους στο δάσος, παρόλα αυτά όμως, ο Χάνσελ ακούει το σχέδιο τους. Έτσι, ο Χάνσελ σκέφτεται να φτιάξει ένα μονοπάτι από βότσαλα ούτως ώστε να το ακολουθήσει μαζί με την αδερφή του και να βρουν το δρόμο της επιστροφής για το σπίτι. Αφού επιστρέφουν, οι γονείς τους απογοητευμένοι τους εγκαταλείπουν για ακόμη μια φορά. Έπειτα, ο Χάνσελ προσπαθεί να φτιάξει ένα μονοπάτι από ψίχουλα αλλά δυστυχώς τα τρώνε τα πουλιά, με αποτέλεσμα τα δύο παιδιά να χαθούν στο μεγάλο δάσος μόνα τους και πεινασμένα. Καθώς προχωρούν, βρίσκουν μπροστά τους ένα σπίτι φτιαγμένο από γλυκά και ζάχαρη και αρχίζουν με λαχτάρα να τρώνε διάφορα τμήματα από πάνω του. Τότε, τους ανακαλύπτει η ιδιοκτήτρια του σπιτιού, μια γριά η οποία στη συνέχεια ανακαλύπτουν πως είναι μάγισσα και σχεδιάζει να τους φάει. Αρχικά, η μάγισσα κλειδώνει τον Χάνσελ σε ένα κλουβί και βάζει τη Γκρέτελ να ετοιμάσει το φούρνο. Η Γκρέτελ επιτυγχάνει στο τέλος να σπρώξει τη μάγισσα στο φούρνο, κλειδώνει την πόρτα και η μάγισσα καίγεται. Στο τέλος, τα αδέρφια ανακαλύπτουν ένα θησαυρό που είχε φυλάξει η μάγισσα, παίρνουν μέρος αυτού και καταφέρνουν να επιστρέψουν στο σπίτι τους. Εκεί μαθαίνουν πως η μητέρα τους έχει πεθάνει, ωστόσο ο πατέρας τους είναι πολύ χαρούμενος για την επιστροφή τους και χρησιμοποιούν το θησαυρό της μάγισσας ζώντας όλοι μαζί ευτυχισμένοι (Dziak, 2018).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, πως η συλλογή *Kinder- und Hausmärchen*, πέρασε από επτά εκδόσεις μέχρι το 1850 και οι συγγραφείς παρόλο που κράτησαν τα βασικά στοιχεία της ιστορίας του «Χάνσελ και Γκρέτελ», ανέπτυξαν περισσότερο τους χαρακτήρες, πρόσθεσαν πολλές εικόνες και σε μερικές εκδόσεις περισσότερη πλοκή. Όπως για παράδειγμα, στην τέταρτη έκδοση η μητέρα των δύο παιδιών, μετατρέπεται σε μητριά τους και στην έβδομη έκδοση τα παιδιά διασχίζουν μια λίμνη με τη βοήθεια μιας πάπιας (Dziak, 2018).

Πολλά έχουν ακουστεί για το πού βασίζεται η περίεργη αυτή ιστορία του Χάνσελ και της Γκρέτελ. Οι αδερφοί Γκριμ, απέδωσαν την πλοκή του παραμυθιού τους με βάση διάφορες ιστορίες από την Έσση (κρατίδιο της Γερμανίας) όπου και διέμεναν. Από την άλλη, κάποιοι μελετητές πιστεύουν πως οι αδερφοί Γκριμ επηρεάστηκαν από τα παραμύθια της Henriette Dorothea, η οποία ήταν η γυναίκα του Wilhelm Γκριμ. Επίσης, μέρος των θεμάτων του παραμυθιού πιστεύεται ότι είναι επηρεασμένα από την απειλή της φτώχειας και της πείνας αλλά και στην πίστη της ύπαρξης μαγισσών σε διάφορες χώρες της Δυτικής Ευρώπης (Dziak, 2018).

Παράλληλα, είναι φανερό πως αρκετά στοιχεία της ιστορίας έχουν γραφτεί σε προηγούμενες δημοσιεύσεις όπως στο παραμύθι «Finette Cendron» της Marie-Catherine d'Aulnoy το 1697 το οποίο παρουσιάζει τρεις εγκαταλελειμμένες αδερφές να βρίσκονται στο σπίτι τους με ένα ζευγάρι φιδιών, το οποίο τα κορίτσια τελικά καταστρέφουν. Ταυτόχρονα, πολλά άλλα παραμύθια ασχολούνταν με την εγκατάλειψη παιδιών και το χαμό τους στο δάσος. Τέλος, ακόμη και το σχέδιο του Χάνσελ να φτιάξει ένα μονοπάτι για να βρει τον δρόμο της επιστροφής για το σπίτι, ταυτίζεται με το σχέδιο του Έλληνα μυθικού ήρωα Θησέα, ο οποίος ξετυλίγει ένα νήμα μέσα σε έναν λαβύρινθο, ούτως ώστε να καταφέρει να επιστρέψει αργότερα (Dziak, 2018).

Είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός, πως το παραμύθι «Χάνσελ και Γκρέτελ», είχε μεγάλη επιτυχία καθώς το 1823 είχε μεταφραστεί στα αγγλικά και διαδόθηκε σε όλο τον κόσμο. Επιπλέον αποτέλεσε έργο έμπνευσης για πολλούς σύγχρονους και μεταγενέστερης εποχής συγγραφείς που δημιούργησαν παρόμοιες ιστορίες. Το 1893, εμφανίστηκε επίσης και στην όπερα με αποτέλεσμα το παραμύθι να είχε πλέον πάρει νέες μορφές όπως κινηματογραφική ταινία, ραδιοφωνική και τηλεοπτική. Πλέον, περισσότερο από δύο αιώνες από την πρώτη δημοσίευσή του, το «Χάνσελ και Γκρέτελ» παραμένει ευρέως διαδεδομένο, αναγνωρίσιμο ανά το παγκόσμιο κυρίως στην λαϊκή κουλτούρα (Dziak, 2018).

3 Μεθοδολογία Έρευνας

3.1 Ανάλυση Περιεχομένου

Στη συγκεκριμένη μελέτη χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος ανάλυσης περιεχομένου, η οποία είναι μια τεχνική ανάλυσης της ανθρώπινης συμπεριφοράς με έμμεσο τρόπο, μέσω της ανάλυσης της επικοινωνίας. Στόχος της μελέτης αυτής, είναι η παραγωγή γνώσης και η εξαγωγή συμπερασμάτων, αντίθετα με άλλες μελέτες που έχουν ως κύριο μέλημα την επίλυση κάποιου προβλήματος. Η κατηγοριοποίηση της περιγραφικής πληροφορίας μπορεί να γίνει πριν την έναρξη της ανάλυσης και οι κατηγορίες που θα προκύψουν θα βασίζονται σε προηγούμενες μελέτες και θεωρίες. (Ιωάννου, 2018)

Στη δεδομένη μελέτη, η ανάλυση περιεχομένου χρησιμοποιήθηκε στην ανάλυση εικόνων των παιδικών παραμυθιών «Χάνσελ και Γκρέτελ» από τον 19^ο αιώνα μέχρι τον 21^ο με σκοπό την κωδικοποίηση της εικονογράφησης του περιβάλλοντα χώρου. Η κατηγοριοποίηση βασίστηκε σε προηγούμενες μελέτες-θεωρίες όπως και στις βασικές έννοιες του ερευνητικού ερωτήματος, δηλαδή στην εικονογράφηση, το παραμύθι και τον περιβάλλοντα χώρο. Η ανάλυση περιεχομένου περιλαμβάνει έναν συγκεκριμένο, ανάλογα με την περίπτωση, πληθυσμό, ένα δείγμα αυτού, καθώς και την διαδικασία μέτρησης και οπτικοποίησης των αποτελεσμάτων.

3.2 Συλλογή Δεδομένων

Στη συγκεκριμένη περίπτωση τον πληθυσμό αποτελεί το σύνολο των εικονογραφήσεων των παιδικών παραμυθιών «Χάνσελ και Γκρέτελ» από τον 19^ο αιώνα μέχρι τον 21^ο, στις σκηνές όπου υπάρχει ο περιβάλλοντας χώρος. Οι εικονογραφήσεις που αναλύονται, περιλαμβάνουν το σπίτι φτιαγμένο από γλυκά και τις σκηνές από το μεγάλο δάσος όπου εγκαταλείπονται τα δύο παιδιά. Στη παρούσα μελέτη εφαρμόστηκε μια δειγματοληψία ευκολίας και σκοπιμότητας, αφού επιλέχθηκαν τα πιο προσβάσιμα μέρη και μέσα όπως βιβλιοπωλεία, διαδίκτυο, ο φιλικός και ακαδημαϊκός κύκλος με περιορισμένες περιοχές έρευνας Λεμεσού και Λάρνακας.

Η συγκεκριμένη διαδικασία ήταν ιδιαίτερα χρονοβόρα λόγω της δυσκολίας εύρεσης του συγκεκριμένου παραμυθιού, αφού δεν υπήρχε κανένα δείγμα στη δημοτική

βιβλιοθήκη Λεμεσού και στην αντίστοιχη βιβλιοθήκη Λάρνακας μόνο τρία δείγματα. Λόγω του περιορισμένου αριθμού πηγών λοιπόν, η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω διαδικτύου, αγοράς από βιβλιοπωλεία και δανεισμού από κοντινά πρόσωπα. Έπειτα, τα δείγματα ταξινομήθηκαν ανά χρονολογική περίοδο, από τον 19^ο αιώνα μέχρι τον 21^ο για να αναλυθεί η εικονογράφηση του περιβάλλοντα χώρου. Εν τέλει, η δειγματοληψία διαμορφώθηκε με 107 δείγματα. Ακολούθως, οι εκάστοτε μεταβλητές προς ανάλυση καταγράφηκαν και αθροίστηκαν στο πρόγραμμα Microsoft Office Excel με την χρήση αριθμητικών κωδίκων περιγραφικής στατιστικής και τέλος, οπτικοποιήθηκαν σε γραφήματα.

3.3 Ανάλυση Δειγμάτων

Τα δεδομένα προς ανάλυση είναι τα χρώματα (φωτεινά-ζεστά/σκούρα-ψυχρά), οι τεχνικές εικονογράφησης, οι εποχές (Άνοιξη-Καλοκαίρι/Φθινόπωρο-Χειμώνας), ο χρόνος της μέρας (μέρα-νύχτα) και η σύνθεση, δηλαδή τα μεγέθη των χαρακτήρων σε σχέση με τον περιβάλλοντα χώρο. Πρέπει να σημειωθεί, πως τα δεδομένα προς ανάλυση και οι ερμηνείες οι οποίες δόθηκαν, χαρακτηρίζονται έντονα από το στοιχείο της υποκειμενικότητας.

3.4 Μεταβλητές

3.4.1 Χρώματα

Αδιαμφισβήτητο είναι το γεγονός πως το πρώτο χαρακτηριστικό που παρατηρείται από ένα αναγνώστη στην εικονογράφηση ενός παραμυθιού, είναι τα χρώματα. Το χρώμα θεωρείται ως το βασικό στοιχείο όλων των μεταβλητών. Γι' αυτό λοιπόν, αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά δεδομένα προς ανάλυση, καθώς αυτό θα βοηθήσει αρκετά στην περαιτέρω ανάλυση και των υπόλοιπων μεταβλητών. Επιπλέον, μέσω της διαδικασίας αυτής θα απαντηθούν τα βασικά ερωτήματα της μελέτης.

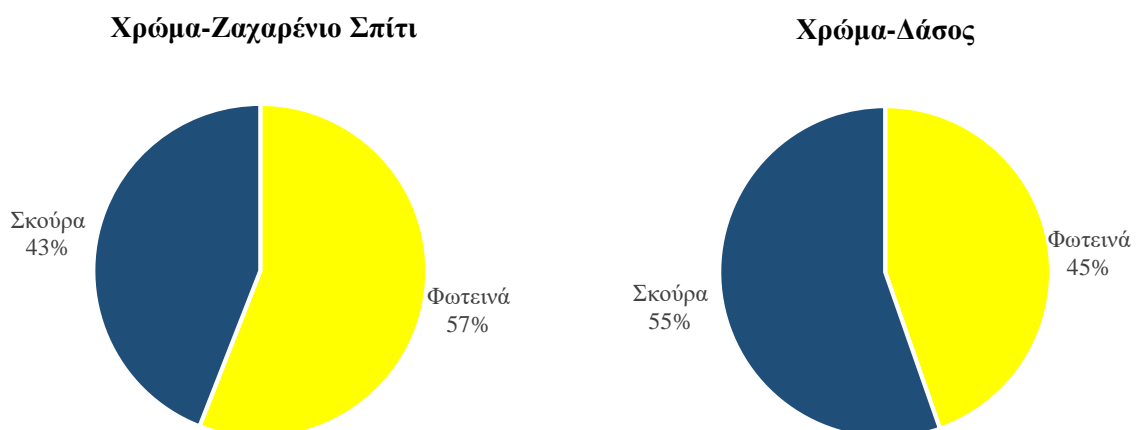
Σύμφωνα με τα δεδομένα της εικόνας με το σπίτι από γλυκά, περισσότερη συχνότητα έχουν τα φωτεινά χρώματα (57%) και στην εικόνα με το δάσος τα σκούρα χρώματα (55%).

Σε ένα εικονογραφημένο βιβλίο, η λειτουργία του χρώματος είναι ζωτικής σημασίας στην πληροφοριοδότηση ενός αναγνώστη για τα χαρακτηριστικά των ηρώων και του σκηνικού. Παράλληλα, το χρώμα μπορεί να προκαλέσει ψυχολογικές αντιδράσεις όπως το να τονίζει την ποιότητα και τη διάθεση, να δημιουργεί ένα ζεστό ή ψυχρό περιβάλλον, να αντικατοπτρίζει τις εποχές του έτους, κλπ. (Γιαννικοπούλου, 2008).

Επίσης, τα χρώματα τα οποία χρησιμοποιούνται για τις σκηνικές λεπτομέρειες έχουν κι αυτά την ιδιότητα της μεταβολής της ψυχολογικής διάθεσης του ήρωα. Παρόλα αυτά, υπάρχουν μερικές περιπτώσεις όπου ο τονισμός των έντονων συναισθημάτων μιας συγκεκριμένης σκηνής, ο εικονογράφος αφαιρεί τις σκηνικές λεπτομέρειες του φόντου και παρουσιάζει τον ήρωα μόνο σε ένα έντονο χρώμα (Γιαννικοπούλου, 2008).

Γενικά, το χρώμα έχει την ιδιότητα να προκαλεί διάφορα συναισθήματα αλλά και να μεταλλάσσει τη διάθεση του κάθε αναγνώστη. Η χρήση σκούρων, μουντών χρωμάτων και ιδιαίτερα του μαύρου και κάποιες φορές του καφέ, συμβολίζονται με την έννοια του κακού, του τρόμου, του μυστηρίου και γενικότερα την κακή ψυχολογική κατάσταση. Αντίθετα, τα φωτεινά και ζεστά χρώματα καθώς και η χρήση του λευκού χρώματος, έχουν ταυτιστεί με την έννοια του καλού, της αγνότητας και της αισιοδοξίας.

Συν τοις άλλης υπάρχουν και χρωματισμοί όπως το μπεζ και το ροζ που μπορούν να προκαλέσουν είτε ευχαρίστηση, είτε αδιαφορία (Γιαννικοπούλου, 2008).

Διάγραμμα 1: Ποσοστά χρωματικών αποχρώσεων στο σκηνικό με το ζαχαρένιο σπίτι

Διάγραμμα 2: Ποσοστά χρωματικών αποχρώσεων στο σκηνικό με το δάσος

3.4.2 Σύνθεση

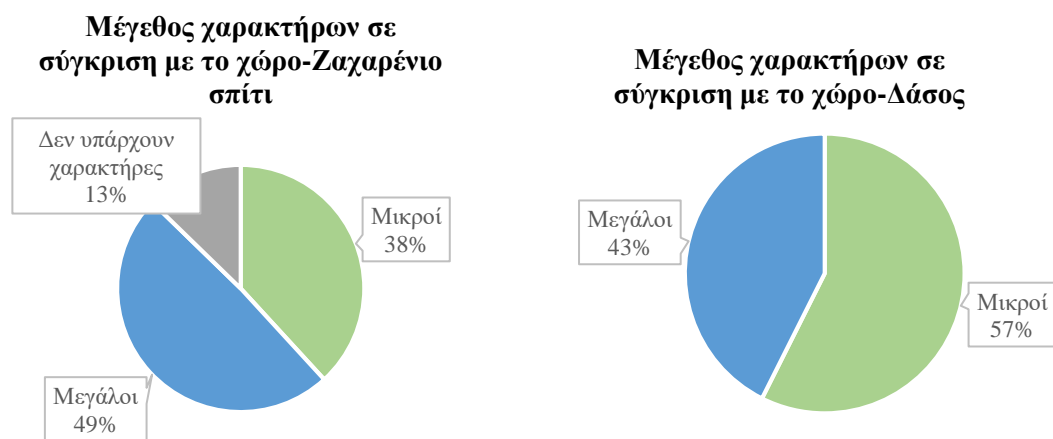
Καθοριστικό ρόλο σε μια εικονογράφηση παιδικών παραμυθιών, έχει η σύνθεση. Πέραν από τη σύνθεση των χρωμάτων, μεγάλη σημασία έχει και η σύνθεση των γραμμών/σχημάτων και των φιγούρων που σχετίζονται με τον χώρο και τα στοιχεία που τα συνοδεύουν. Σε μια εικόνα, η κατεύθυνση του κάθε χαρακτήρα, η θέση και ο χώρος που καταλαμβάνουν μέσα στο όλο πλαίσιο, μεταδίδουν διάφορα μηνύματα που σχετίζονται με το κείμενο.

Σύμφωνα με τα δεδομένα που προκύπτουν από την ανάλυση της εικόνας με το σπίτι από γλυκά, υπερισχύουν σε συχνότητα τα τριγωνικά σχήματα με αιχμηρές άκρες (80%) και οι χαρακτήρες παρουσιάζονται με μεγαλύτερη συχνότητα πιο μεγάλοι (49%) (το 38% πιο μικροί και 13% δεν υπάρχουν χαρακτήρες στο σκηνικό) σε σύγκριση με το χώρο. Αντίθετα, στη σκηνή με το δάσος, οι χαρακτήρες εμφανίζονται πιο μικροί (57%) και τα σχήματα που υπερισχύουν σε συχνότητα είναι και πάλι με αιχμηρές άκρες (85%).

Σύμφωνα με τον Withrow (2009), οι οριζόντιες γραμμές συμβολίζουν την ηρεμία και τη σταθερότητα, οι κάθετες τη δραστηριότητα και την ενέργεια και οι διαγώνιες γραμμές την κίνηση και την ένταση. Παράλληλα, σχήματα τα οποία παρουσιάζονται με αιχμηρές άκρες, προκαλούν συναισθήματα φόβου και τρόμου ενώ σχήματα με καμπύλες, την άνεση και τη χαλαρότητα.

Συνεχίζοντας, όσον αφορά την κατεύθυνση και το μέγεθος των χαρακτήρων, μπορούν να υποδείξουν αρκετά στοιχεία της ιστορίας. Σύμφωνα με την Κανατσούλη (2000), εάν το μέγεθος των φιγούρων είναι πιο μικρό συγκριτικά με το περιβάλλον και τα στοιχεία του (π.χ. μεγάλα δέντρα), αυτό υποδηλώνει πως οι χαρακτήρες είναι μικροί και αδύναμοι και αυτό επίσης συμβάλλει στη δημιουργία ενός κλίματος φόβου και μυστηρίου με αποτέλεσμα την προβολή των συναισθημάτων των ηρώων.

Επομένως, η τοποθέτηση των χαρακτήρων μέσα στο χώρο, η οργάνωση του χώρου ή του σκηνικού και η τοποθέτηση των μορφών σχετιζόμενες πάντα με τις υπόλοιπες μορφές και σχήματα, είναι σημαντικά στοιχεία για την επίδειξη αλληλεπιδράσεων που καθορίζουν την εξέλιξη της ιστορίας. Σε γενικές γραμμές, όταν οι μορφές αυτές είναι συμμετρικές και παρουσιάζονται σε γεωμετρικούς σχηματισμούς προάγουν την ηρεμία και την σταθερότητα. Αντίθετα, τα ασύμμετρα σχήματα προσδίδουν αισθήματα αναταραχής και αβεβαιότητας, ενώ πολλές φορές επίσης προσδοκούν στην εξωτερίκευση έντονου δυναμισμού μέσω της εικόνας.

Διάγραμμα 3: Το μέγεθος του κάθε χαρακτήρα μετρημένο σε ποσοστά στο σκηνικό με το ζαχαρένιο σπίτι

Διάγραμμα 4: Το μέγεθος του κάθε χαρακτήρα μετρημένο σε ποσοστά στο σκηνικό με το δάσος

3.4.3 Τεχνικές Εικονογράφησης

Οι τεχνικές εικονογράφησης που χρησιμοποιούνται για την εικονογράφηση παιδικών παραμυθιών ποικίλουν. Παρόλα αυτά, έχουν διατυπωθεί πολλά ερωτήματα και προβληματισμοί σχετικά με το ποια τεχνική είναι η πιο κατάλληλη για τα παιδιά, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία και το ψυχογνωστικό τους επίπεδο.

Η Ψαράκη (1999), επισημάνει και ταξινομεί τις τεχνικές καθώς και τα υλικά που χρησιμοποιεί για την εικονογράφηση ενός παιδικού παραμυθιού. Σύμφωνα με αυτήν, με τον αερογράφο μπορεί να αποδοθεί καλύτερα μια ήρεμη και ονειρική ατμόσφαιρα, ενώ αντίθετα με το πένακι, η κίνηση και η ένταση. Συνεχίζοντας, η ακουαρέλα προσφέρει

μια λεπτότητα και ευαισθησία και η τέμπερα βοηθά στη δημιουργία του ρεαλιστικού και σουρεαλιστικού στοιχείου, αφού μέσω αυτής, αποδίδεται καλύτερα η λεπτομέρεια. Παράλληλα, άλλες τεχνικές που βοηθούν στην δημιουργία έντασης είναι το παστέλ, το λινόλεουμ και το κολλάζ. Παρόλα αυτά η ίδια, επισημαίνει πως συμβαίνει συχνά να υπάρχουν εικονογραφήσεις με συνδυασμό τεχνικών για την καλύτερη αναπαράσταση της όλης εικόνας. Ως παράδειγμα, αναφέρει τη φωτογραφία με την τέμπερα, το πενάκι με τον αερογράφο, το κολλάζ με την τέμπερα, τη φωτογραφία με τον αερογράφο και το λινόλεουμ με την τέμπερα (Ψαράκη, 1999).

Πέραν όμως του τί μπορεί να αποδώσει η κάθε τεχνική εικονογράφησης, σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι να απαντήσει και να ερευνήσει τις «διαφορές στην εικονογράφηση του περιβάλλοντα χώρου με την πάροδο των αιώνων».

Κατά συνέπεια, για την ανάλυση των εικόνων που αφορούν τη μελέτη χρησιμοποιήθηκαν οι τεχνικές της Ψαράκη με επιπρόσθετη την ψηφιακή σχεδίαση η οποία έχει αναπτυχθεί αρκετά τα τελευταία χρόνια.

Με βάση τα αποτελέσματα, περισσότερη χρήση τεχνικής στο σπίτι από γλυκά τον 19^ο αιώνα με 6 δείγματα εικονογράφησης, έχει το πενάκι (62%), έπειτα το μολύβι (13%), η μεικτή τεχνική (13%), στη συνέχεια η τέμπερα (12%) και με καμία χρήση η ακουαρέλα, ο αερογράφος, το παστέλ, το λινόλεουμ, το κολλάζ και η ψηφιακή σχεδίαση (0%).

Έπειτα, στον 20^ο αιώνα, με 20 εικονογραφικά δείγματα περισσότερη συχνότητα έχει η τέμπερα (29%) καθώς και η ακουαρέλα (29%), στη συνέχεια το πενάκι (21%), η μεικτή τεχνική (14%), το μολύβι (4%), το παστέλ (3%) και καθόλου ο αερογράφος, το κολλάζ, το λινόλεουμ και η ψηφιακή σχεδίαση (0%).

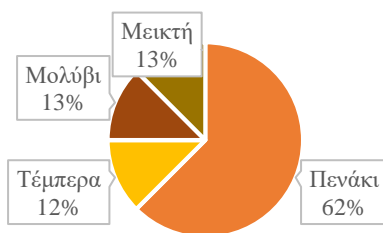
Ακολούθως, τον 21^ο αιώνα με 29 εικονογραφικά δείγματα, περισσότερο ποσοστό έχει η ακουαρέλα (24%), η μεικτή τεχνική (22%), ο αερογράφος (16%), η ψηφιακή σχεδίαση (12%), το παστέλ (7%), η τέμπερα (7%), το μολύβι (5%), το κολλάζ (2%) και τέλος το λινόλεουμ (0%).

Στις εικόνες με το δάσος, με 4 εικονογραφικά δείγματα τον 19^ο αιώνα, περισσότερη χρήση τεχνικής έχει το πενάκι (33%), η τέμπερα (17%), το παστέλ (17%), η μεικτή (17%), η ακουαρέλα (16%) και ο αερογράφος, το μολύβι, το λινόλεουμ, το κολλάζ και η ψηφιακή σχεδίαση καμία χρήση (0%).

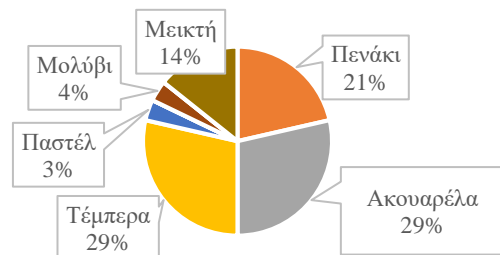
Στη συνέχεια, τον 20^ο αιώνα με 21 δείγματα εικονογράφησης, παρατηρείται πρώτο το πενάκι (27%), μετά η τέμπερα (24%), η μεικτή τεχνική (22%), η ακουαρέλα (22%), το μολύβι (5%) και το λινόλεουμ, κολλάζ, παστέλ και ψηφιακή σχεδίαση (0%).

Τον 21^ο αιώνα, με 28 εικονογραφικά δείγματα, περισσότερη χρήση έχει η μεικτή τεχνική (23%), στη συνέχεια, η ακουαρέλα (21%), η τέμπερα (11%), η ψηφιακή σχεδίαση (11%), το μολύβι (11%), το πενάκι (9%), ο αερογράφος (6%), το παστέλ (6%), το κολλάζ (2%) και τέλος το λινόλεουμ (0%).

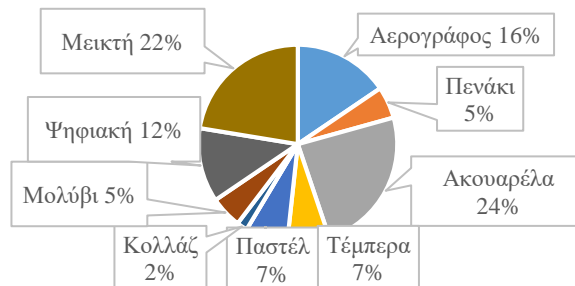
Τεχνικές(Ζαχαρένιο Σπίτι)19ος

Τεχνικές(Ζαχαρένιο Σπίτι)20ος

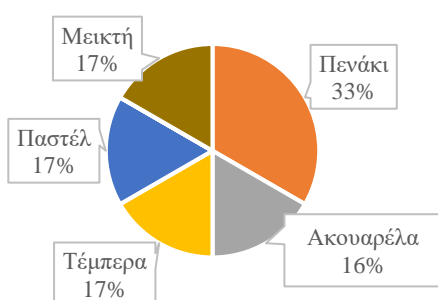

Τεχνικές(Ζαχαρένιο Σπίτι)21ος

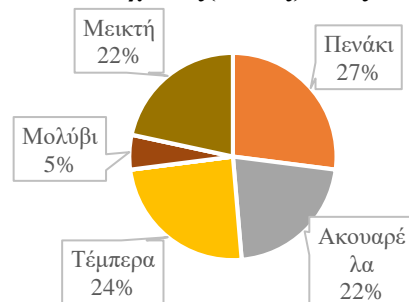

Διάγραμμα 5,6&7: Οι επικρατέστερες τεχνικές εικονογράφησης ανά τους αιώνες στο σκηνικό με το ζαχαρένιο σπίτι

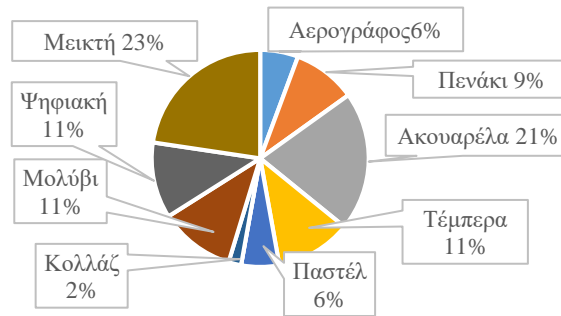
Τεχνικές(Δάσος)-19ος

Τεχνικές(Δάσος)-20ος

Τεχνικές(Δάσος)-21ος

Διάγραμμα 8,9&10: Οι επικρατέστερες τεχνικές εικονογράφησης ανά τους αιώνες στο σκηνικό με το δάσος

3.4.4 Εποχές

Το σκηνικό με τη λειτουργία του ως χωροχρόνος, ενεργοποιώντας τη μία του διάσταση, το χρόνο, έχει την ιδιότητα να μπορεί να αποκαλύψει τα συναισθήματα των ηρώων. Θα μπορούσε να πει κανείς, πως η έννοια του χρόνου αποτελεί μια φιλοσοφική αντίληψη.

Ο χρόνος είναι μια κυκλική διαδικασία, η οποία επαναλαμβάνεται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μεταβολή της φύσης, μέσω της διαδοχής των εποχών. Πεθαίνει τον Χειμώνα για να ξαναγεννηθεί την Άνοιξη, γίνεται περίοδος χαράς και ξεγνοιασιάς το Καλοκαίρι και πέφτει σε μελαγχολία το Φθινόπωρο προτού επαναληφθεί η διαδικασία.

Κάθε εποχή, στις σελίδες των παραμυθιών μπορεί να αποκαλύψει πλήθος πληροφοριών σχετικά με τη ζωή των ηρώων, τις λεπτομέρειες του σκηνικού και την εξέλιξη της ιστορίας.

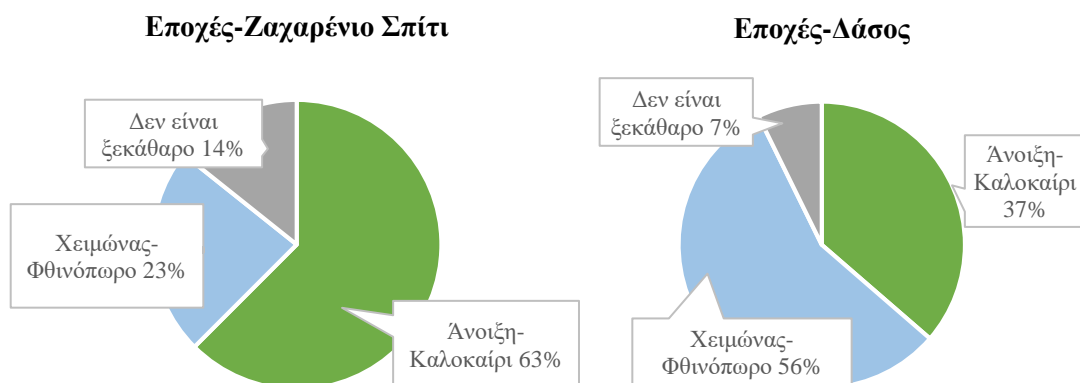
Σύμφωνα με μια θεωρία του Frye, όπως αναφέρει ο Russell (1998), οι εποχές του χρόνου συσχετίζονται με τις αλλαγές που υφίστανται οι χαρακτήρες των ηρώων. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει, πως ο Χειμώνας ταυτίζεται με το θάνατο, η αναζωογόνηση και η αισιοδοξία με την Άνοιξη καθώς και με το Καλοκαίρι και το Φθινόπωρο ταυτίζεται με την απώλεια, την καταπόνηση και τη φθίνουσα πορεία.

Παρόλα αυτά, πέραν από τις συμβολικές αξίες που μπορεί να κατέχει η κάθε εποχή, η κάθε μία μπορεί να ταυτιστεί με ξεχωριστή χρωματική παλέτα. Η Άνοιξη,

χαρακτηρίζεται από έντονα χρώματα όπως το πράσινο, το κίτρινο και τις αποχρώσεις του μπλε. Από την άλλη, ο Χειμώνας παρουσιάζεται με πιο μουντά χρώματα όπως το μπλε, το άσπρο και το γκρι. Έπειτα, το καλοκαίρι με πιο φωτεινά και θερμά χρώματα όπως το κίτρινο και τις αποχρώσεις του και τέλος το Φθινόπωρο με το πορτοκαλί και τις αποχρώσεις του καφέ.

Αξίζει να αναφερθεί πως τα παιδιά φαίνεται να προτιμούν περισσότερο τα χρώματα της Άνοιξης αφού σύμφωνα με αυτά, αισθάνονται περισσότερη χαρά (Μαγουλιώτης, 1988).

Φαίνεται λοιπόν, στα δεδομένα της εικόνας με το σπίτι από γλυκά, υπερισχύουν σε συχνότητα οι εποχές της Άνοιξης και του Καλοκαιριού (63%), ενώ στη σκηνή με το δάσος, οι εποχές Χειμώνας-Φθινόπωρο (56%). Σε αυτό το σημείο, πρέπει να σημειωθεί ότι ένα μικρό ποσοστό των εικόνων (14%) στο σπίτι από γλυκά και (7%) στο δάσος, δεν είναι ξεκάθαρο σε ποια εποχή υπάγονται.

Διάγραμμα 11: Οι επικρατέστερες εποχές στο σκηνικό με το ζαχαρένιο σπίτι

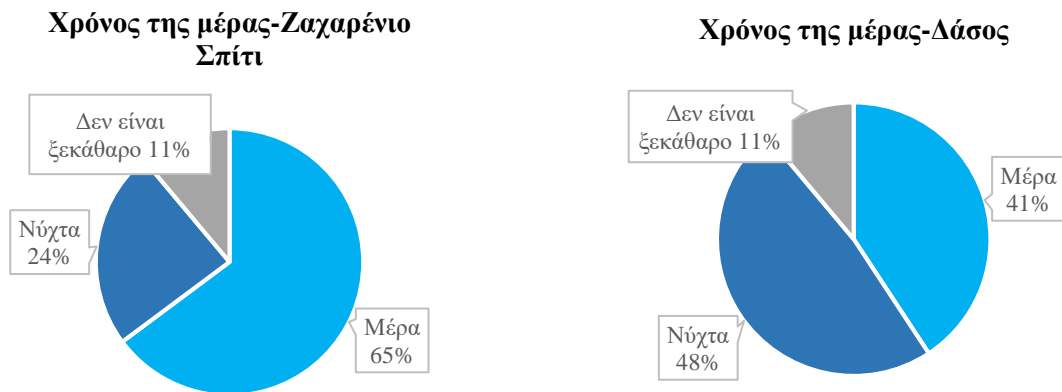
Διάγραμμα 12: Οι επικρατέστερες εποχές στο σκηνικό με το δάσος

3.4.5 Μέρα-Νύχτα

Ακόμη ένα παράδειγμα της κυκλικής αντίληψης του χρόνου, είναι η εναλλαγή μέρας και νύχτας. Η συγκεκριμένη εναλλαγή, μπορεί κι αυτή με τη σειρά της να απαντήσει

αρκετά ερωτήματα και προβληματισμούς σχετικά με τους ήρωες και το περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται. Για παράδειγμα, η παρουσία ή όχι του φωτός μπορεί να δώσει στοιχεία για το αν ένας χαρακτήρα αντιπροσωπεύει το κακό (σκιά, σκοτάδι), ή το καλό (φως, μέρα). Γενικά, οι ήρωες παρουσιάζονται διαφορετικά σε ένα σκηνικό με ηλιόλουστη μέρα, με διαφορετικά συναισθήματα και αντιλήψεις για το τί συμβαίνει γύρω τους. Αναμενόμενο σε αυτό το σημείο, είναι να κυριαρχούν περισσότερο συναισθήματα χαράς, ηρεμίας και ξεγνοιασιάς. Αντίθετα όμως, όταν έρθει η νύχτα και γενικά το σκοτάδι, είναι λογικό τα πράγματα και οι καταστάσεις να αλλάζουν. Εδώ κάνει την εμφάνιση του ο φόβος, ο τρόμος, το μυστήριο και η αβεβαιότητα σχετικά με το τί πρόκειται να ακολουθήσει. Σημαντικό ρόλο βέβαια, και σε αυτήν την περίπτωση έχει το χρώμα, καθώς με βάση αυτό ξεχωρίζουν οι δύο καταστάσεις και ως επακόλουθο τα συναισθήματα που σχετίζονται με την κάθε μία. Κατά τη διάρκεια της μέρας, δηλαδή κατά τις ώρες που επικρατεί ηλιοφάνεια, υπερισχύουν τα φωτεινά και ζεστά χρώματα του ήλιου, καθώς επίσης οι λεπτομέρειες του σκηνικού και των χαρακτηριστικών των ηρώων, είναι πιο ξεκάθαρα. Έπειτα, κατά τη διάρκεια της νύχτας κυριαρχούν τα σκούρα χρώματα όπως οι αποχρώσεις του μαύρου και του σκούρου μπλε. Ως επακόλουθο, η δυσκολία εμφάνισης των οποιονδήποτε χαρακτηριστικών και λεπτομερειών των ηρώων και του σκηνικού.

Στο σκηνικό με το ζαχαρένιο σπίτι φαίνεται πως συχνότερα παρουσιάζεται η μέρα (65%). Αντίθετα όμως, φαίνεται πως το σκηνικό με το μεγάλο δάσος διαδραματίζεται κατά τις νυκτερινές ώρες (48%). Και σε αυτή την περίπτωση υπάρχει ένα μικρό ποσοστό (11%) και στις δύο περιπτώσεις, όπου δεν είναι ξεκάθαρο σε ποια διάρκεια της μέρας εξελίσσονται τα γεγονότα.

Διάγραμμα 13: Ο χρόνος της μέρας στο σκηνικό με το ζαχαρένιο σπίτι μετρημένο σε ποσοστά

Διάγραμμα 14: Ο χρόνος της μέρας στο σκηνικό με το δάσος μετρημένο σε ποσοστά

4 Σχολιασμός αποτελεσμάτων- Συμπεράσματα

Βασικός στόχος της έρευνας, είναι να απαντήσει τα ερευνητικά ερωτήματα:

α) «Οι διαφορές στην εικονογράφηση του περιβάλλοντα χώρου στο παιδικό παραμύθι Χάνσελ και Γκρέτελ από τις εκδόσεις του 19^{ου} αιώνα μέχρι του 21^{ου} αιώνα».

β) «Ποιος ο ρόλος του περιβάλλοντα χώρου στη δημιουργία κλίματος φόβου στο συγκεκριμένο παραμύθι».

Οι αρχικές υποθέσεις της έρευνας, είναι πως στις τεχνικές εικονογράφησης του 21^{ου} αιώνα, θα υπερισχύει σε συχνότητα η ψηφιακή σχεδίαση. Έπειτα, ο τρόπος που παρουσιάζεται ο περιβάλλοντας χώρος, κυρίως στη σκηνή με το μεγάλο δάσος, θα προβάλλεται έντονα το συναίσθημα φόβου. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, η πρώτη υπόθεση διαψεύδεται.

Φαίνεται λοιπόν, πως σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις ανάλυσης, τα αποτελέσματα είναι αντιφατικά μεταξύ των δύο σκηνών. Αρχικά, στο σπίτι από γλυκά περισσότερη συχνότητα έχουν τα φωτεινά χρώματα. Η χρήση αυτών των χρωμάτων στη συγκεκριμένη σκηνή δικαιολογείται, με το γεγονός ότι το σπίτι επιτηδευμένα

παρουσιάζεται ως πιο ελκυστικό, με σκοπό την ευκολότερη προσέλευση των αθώων παιδιών. Δεδομένου ότι τα φωτεινά χρώματα προσδίδουν μια πιο ευχάριστη νότα στις εικόνες των παραμυθιών, το συγκεκριμένο σκηνικό εικονογραφείται με αυτό τον τρόπο. Αποτέλεσμα αυτού, είναι η εξωτερίκευση θετικών συναισθημάτων, σε συνδυασμό με την παρουσία των γλυκών στα οποία έχουν αδυναμία τα παιδιά. Από την άλλη πλευρά, το σκηνικό με το δάσος παρουσιάζεται με μεγαλύτερο ποσοστό σκούρων χρωμάτων. Γενικότερα, το δάσος είναι κάτι περισσότερο από απλό σκηνικό, αφού η εικονογράφηση του μπορεί να έχει μια συμβολική διατύπωση. Συγκεκριμένα, στα παραμύθια υποδηλώνεται ως ένα μέρος φόβου, μυστηρίου και ανασφάλειας στο οποίο μπορεί κανείς να χαθεί. Στην προκειμένη περίπτωση με βάση τα παραπάνω δεδομένα και αποτελέσματα, επιβεβαιώνεται το ένα από τα ερευνητικά ερωτήματα, δηλαδή κατά πόσο ο ρόλος του περιβάλλοντα χώρου στο συγκεκριμένο παραμύθι, συμβάλει στη δημιουργία ενός κλίματος φόβου.

Έπειτα, κατά την ανάλυση της σύνθεσης των δύο σκηνικών, στο μεγαλύτερο ποσοστό παρατηρείται κατά την εξέλιξη της ιστορίας στον χώρο του σπιτιού, οι ήρωες παρουσιάζονται σχετικά μεγάλωσωμοι συγκριτικά με το χώρο. Σε αυτό το σημείο, ίσως να θέλει να δώσει έμφαση στα παιδιά και στην κατάσταση την οποία βρίσκονται, ώστε να προετοιμάσει τη μετάβαση στην επόμενη σκηνή του παραμυθιού. Ακολούθως, στις εικόνες του δάσους φαίνεται πως με μεγαλύτερη συχνότητα οι ήρωες είναι πιο μικροί συγκριτικά με το χώρο. Το συγκεκριμένο γεγονός υποδηλώνει πως οι ήρωες είναι μόνοι και αδύναμοι, σε μια κατάσταση που κυριαρχούν τα συναισθήματα φόβου, κινδύνου και αγωνίας, την οποία αδυνατούν να ανταπεξέλθουν (Κανατσούλη, 2000).

Όσον αφορά τις τεχνικές εικονογράφησης στον 19^ο και στον 20^ο αιώνα τόσο στο σπίτι όσο και στο δάσος, φαίνεται πως μεγάλο ποσοστό καταλαμβάνουν το πενάκι, η ακουαρέλα και η τέμπερα. Τον 21^ο αιώνα, υπερισχύει η ακουαρέλα και η μεικτή τεχνική.

Η ψηφιακή σχεδίαση που εξελίσσεται αρκετά, παρουσιάζεται με ένα αρκετά χαμηλό ποσοστό στις περιπτώσεις του 21^{ου} αιώνα. Συμπερασματικά, μπορούμε να αντιληφθούμε πως οι τεχνικές εικονογράφησης των παιδικών παραμυθιών δεν έχουν αλλάξει ιδιαίτερα με την πάροδο των αιώνων. Έτσι λοιπόν, η υπόθεση (α) δεν επιβεβαιώνεται, καθώς φαίνεται ως πιθανότερο σενάριο η προτίμηση στις

παραδοσιακές, χειρόγραφες τεχνικές, οι οποίες ίσως να αποδίδουν καλύτερα τις λεπτομέρειες και τα συναισθήματα της κάθε σκηνής.

Στη συνέχεια, τα αποτελέσματα της ανάλυσης είναι ίδια τόσο στις εποχές όσο και στον χρόνο της μέρας. Στο σκηνικό με το ζαχαρένιο σπίτι υπερिशύουν οι θερμές εποχές, Άνοιξη/Καλοκαίρι και επικρατεί η μέρα. Αντίθετα, στο σκηνικό του δάσους επικρατέστερες είναι οι ψυχρές εποχές Χειμώνα/Φθινόπωρο και κυρίαρχη η νύχτα. Ως επακόλουθο, η αντίληψη και πάλι των συναισθημάτων του κάθε σκηνικού, ιδιαίτερα του δάσους, επιβεβαιώνεται για ακόμη μια φορά το πόσο τρομακτικό και επικίνδυνο μπορεί να φαίνονται με τις ανάλογες συνθήκες.

Η παρούσα μελέτη, προσφέρει μια σύντομη ανάλυση της εικονογράφησης του περιβάλλοντα χώρου, του παιδικού παραμυθιού «Χάνσελ και Γκρέτελ». Λόγω του περιορισμένου χρόνου και του στοιχείου υποκειμενικότητας που χαρακτηρίζονται κάποια δεδομένα και ερμηνείες, τα αποτελέσματά της μελέτης δεν μπορούν να θεωρηθούν πλήρως ενδεικτικά και αξιόπιστα. Ωστόσο, αποτελεί πηγή σκέψης και κίνητρο για περαιτέρω μελέτες. Λόγω του ότι δεν έχουν βρεθεί ουσιαστικές διαφορές όσο αφορά τις τεχνικές εικονογράφησης από τον 19^ο-21^ο αιώνα, δίνεται το έναυσμα για μια μελέτη σε μεγαλύτερη κλίμακα, ώστε να προκύψουν περισσότερα στοιχεία γι' αυτές. Χρησιμοποιώντας διαφορετικές τεχνικές εικονογράφησης προς ανάλυση, πέραν από αυτές που χρησιμοποιήθηκαν στη συγκεκριμένη μελέτη. Επιπλέον, το σκηνικό ενός δάσους διακατέχεται με πληθώρα συμβολισμών. Επίσης, αποτελεί ένα σκηνικό το οποίο παρουσιάζεται σε αρκετά παραμύθια όπως στην Κοκκίνοσκουφίτσα, Χιονάτη, Ωραία Κοιμωμένη κλπ., με αποτέλεσμα να μπορεί να γίνει μια σύγκριση των μεταξύ παραμυθιών.

4.1 Κριτική Προσέγγιση

Αρχικά, όσον αφορά τα χρώματα των δύο σκηνικών, κατά την άποψη μου είναι ορθά επιλεγμένα. Το σκηνικό όπου υπάρχει ένα σπίτι που είναι κυρίως φτιαγμένο από διάφορες λιχουδιές τις οποίες λατρεύουν τα παιδιά, πρέπει να προκαλεί μόνο ευχάριστα συναισθήματα. Κύριο μέλημα ενός εικονογράφου παιδικών παραμυθιών, είναι να προσελκύει τα παιδιά. Με βάση τον Κιτσαρά (1993), «τα ζεστά και φωτεινά χρώματα σαγηλεύουν και αιχμαλωτίζουν το παιδί» (σελ.71). Μια τέτοια σκηνή λοιπόν, δεν θα

μπορούσε να αναπαρασταθεί καλύτερα πέραν από φωτεινά χρώματα. Τα φωτεινά χρώματα, τονίζουν τις λεπτομέρειες του κάθε σκηνικού, στη συγκεκριμένη περίπτωση τα γλυκά τα οποία τραβούν την προσοχή. Επίσης, καθώς η χρήση του κίτρινου χρώματος μπορεί να αναπαραστήσει το φως, βοηθάτε η καλύτερη κατεύθυνση του βλέμματος και δίνεται έμφαση στο σημείο το οποίο θέλει να τονίσει. Προχωρώντας στον περιβάλλοντα χώρο του δάσους, όπου υπερισχύουν τα σκούρα χρώματα, κατά τη γνώμη μου είναι στοχευμένα. Ένα σκηνικό με δύο εγκαταλειμμένα παιδιά, σε ένα μεγάλο δάσος με πανύψηλα δέντρα και διάφορους κινδύνους να εγκυμονούν, μόνο αρνητικά συναισθήματα μπορεί να προκαλέσει. Επομένως, σωστά χρησιμοποιούνται οι πιο σκούροι χρωματισμοί όπως η χρήση του μαύρου και του μπλε για την απόδοση της συγκεκριμένης σκηνής, εγκλιματίζοντας έτσι και τον αναγνώστη στην ανάλογη κατάσταση. Γενικότερα, έχει παρατηρηθεί πως σκηνικά εικονογραφημένα με σκούρα χρώματα, στις περισσότερες περιπτώσεις είναι για να αφηγηθούν σκηνές φόβου, αγωνίας και μυστηρίου για το τί πρόκειται να ακολουθήσει.

Ακολούθως, η σύνθεση των δύο σκηνικών του παραμυθιού, δηλαδή η τοποθέτηση του κάθε χαρακτήρα και το μέγεθός του, πιστεύω είναι αρκετά σωστή. Στην πρώτη περίπτωση στο σπίτι, οι χαρακτήρες παρουσιάζονται σε πιο ρεαλιστικά μεγέθη, ενώ αντίθετα στο δάσος παρουσιάζονται πιο μικροί συγκριτικά με το χώρο. Στο σκηνικό με το σπίτι, οι χαρακτήρες έχουν άγνοια κινδύνου με αποτέλεσμα η στάση τους να είναι πιο ελεύθερη αφού δεν τους περνά από το μυαλό καμία αρνητική σκέψη. Αντίθετα, στο δάσος όπου κυρίαρχος είναι ο φόβος, σωστά οι χαρακτήρες παρουσιάζονται μικροί και μαζεμένοι για να μπορεί ο καθένας μας να τον αντιληφθεί. Εάν για παράδειγμα, οι χαρακτήρες παρουσιάζονταν πιο μεγαλόσωμοι, η σκηνή δεν θα εξέφραζε το επιθυμητό συναίσθημα.

Στη συνέχεια, στις τεχνικές εικονογράφησης παρατηρείται πως και στα δύο σκηνικά τον 21^ο αιώνα, η ψηφιακή σχεδίαση έχει αρκετά χαμηλή συχνότητα. Σ' αυτό το σημείο, τείνω να διαφωνήσω καθώς θεωρώ πως η συγκεκριμένη τεχνική μπορεί να φανεί αρκετά χρήσιμη στον κάθε εικονογράφο. Μέσω ενός λογισμικού σχεδίασης, υπάρχουν όλα τα χρώματα που μπορεί να φανταστεί κανείς ούτως ώστε να δημιουργήσει μια εικονογράφηση. Ταυτόχρονα, υπάρχει πληθώρα εργαλείων τα οποία μπορούν να αποδώσουν εξίσου καλά με τα πραγματικά εργαλεία και να προσφέρουν το ίδιο αποτέλεσμα. Επίσης, στα συγκεκριμένα λογισμικά υπάρχουν ακόμη και ιδιότητες όπου

αδυνατεί να δημιουργήσει το ανθρώπινο χέρι από μόνο του. Είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός, πως αφού η τεχνολογία εξελίσσεται στο συγκεκριμένο τομέα, πρέπει και ο ίδιος ο εικονογράφος να κάνει το ίδιο.

Όσον αφορά το χρόνο, δηλαδή τις εποχές και τη χρονική στιγμή της μέρας μέσα στους δύο χώρους του παραμυθιού, θεωρώ πως αυτά που έχουν το ψηλότερο ποσοστό, είναι τα κατάλληλα. Για παράδειγμα, το σκηνικό στο οποίο βρίσκεται το ζαχαρένιο σπίτι, δεν θα φάνταζε τόσο ελκυστικό και απολαυστικό μέσα στο βράδυ και σε περίοδο Χειμώνα. Συν τοις άλλοις, το δάσος δεν θα απέδιδε τα κατάλληλα συναισθήματα και τη σοβαρότητα της κατάστασης εάν κυριαρχούσε μια ηλιόλουστη μέρα, διάφορα πολύχρωμα λουλούδια και χαριτωμένα ζώακια όπως πουλιά, σκιουράκια κλπ., να περικλείουν το σκηνικό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συνοψίζοντας, η εικονογράφηση του περιβάλλοντα χώρου δεν διαφέρει τόσο από τεχνικής άποψης ανά τους αιώνες, αφού φαίνεται πως οι τεχνικές εικονογράφησης που χρησιμοποιούνται δεν έχουν αλλάξει ιδιαίτερα. Παρόλα αυτά, διαφέρει από σκηνή σε σκηνή ανάλογα με το συναίσθημα που θέλει να προβάλει. Στη σκηνή με το σπίτι από γλυκά, λόγω του ότι δεν έχουν παρουσιαστεί ακόμη σημάδια κινδύνου, το σκηνικό παρουσιάζεται αρκετά «θετικά» αφού στην πλειονότητα των απεικονίσεων, οι ήρωες παρουσιάζονται μεγάλοι συγκριτικά με το χώρο, τα χρώματα που κυριαρχούν είναι τα φωτεινά, οι εποχές που επικρατούν είναι η Άνοιξη/Καλοκαίρι και κυρίαρχη είναι η μέρα. Στο σκηνικό του δάσους, στο οποίο παρουσιάζονται μόνα και εγκαταλειμμένα τα δύο ανήλικα παιδιά, στην πλειονότητα των απεικονίσεων, οι ήρωες είναι πιο μικροί μέσα στο χώρο, κυριαρχούν τα σκούρα χρώματα, επικρατούν Χειμώνας/Φθινόπωρο, και κυρίαρχη είναι η νύχτα.

Η κάθε εικόνα συνοδευόμενη με το κείμενο, προκαλούν στον καθένα συνειρμούς, διεγείρουν τη φαντασία, τον ταυτίζουν με πρόσωπα και τον τοποθετούν στα διάφορα μέρη του παραμυθιού. Ο συνδυασμός εικόνας και λόγου λοιπόν, ιδιαίτερα όταν εμπεριέχει τον περιβάλλοντα χώρο, αποσκοπούν στη ζωντάνια και τη διαδραστικότητα, απομακρύνοντάς έτσι τον κάθε αναγνώστη, από την παθητική ανάγνωση. Κλείνοντας, ο περιβάλλοντας χώρος ενός παραμυθιού και ο τρόπος εικονογράφησής του, είναι αρκετά σημαντικά για την όλη πλοκή της ιστορίας, καθώς μπορεί να εγκληματήσει τον αναγνώστη στην κάθε σκηνή και να τον ταξιδέψει στον μαγικό κόσμο του παραμυθιού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Campbell, O. (2017). *When climate change comes for the fairy tale forest*. Retrieved from <https://lithub.com/when-climate-change-comes-for-the-fairy-tale-forest/>

Chaidemenopoulou, G., Christodoulou, A., Vamvakidou, I., Kyridis, A., & Zagkos, C. (2015) Clothes shape a character: a sociosemiotic study of illustration codes in a greek fairy tale.

Dziak, M. (2018). Hansel and Gretel. In Salem Press Encyclopedia. Retrieved from <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=1&sid=876a7c90-39c0-4755-96d4-2b860cd65aff%40sdc-v-sessmgr01&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmU%3d#AN=100259256&db=ers>

Haase, D. (2000). Children, war, and the imaginative space of fairy tales. *The Lion and the Unicorn*, 24(3), 360-377.

Hans Christian Andersen.(n.d.) Retrieved November 16, 2018, from <https://www.sansimera.gr/biographies/107>

Hansel & Gretel Setting.(n.d.) Retrieved November 13, 2018, from <https://study.com/academy/lesson/hansel-gretel-setting.html>

Holmes, J. R. (2017). Grimm's Fairy Tales. In Salem Press Encyclopedia. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=ers&AN=89160639&site=eds-live>

Russell, F. (1998). *Northrop Frye on Myth*. Great Britain: Routledge

Spelman, E. (2018). *Into the Woods: The Psychological Significance of Forests in Fairy Tales*. Retrieved from <https://medium.com/@espelman/into-the-woods-the-psychological-significance-of-forests-in-fairy-tales-2dbd9fa01c04>

Whalley, J. (1990). The Development of illustrated Texts and Picture Books. In International companion Encyclopedia of Children's Literature (επηκ. Hunt, P). London and New York: Routledge

Withrow, S., & Withrow, L. (2009). *Illustrating children's picture books*. China

Yao, J. (2017). A Study on the Present Situation and Aesthetic of Chinese Contemporary Children's Books. *DEStech Transactions on Social Science, Education and Human Science*, (ssme).

Ελληνόγλωσσα Βιβλιογραφία

Αναγνωστόπουλος, Δ.Β. (1987). *Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας, Α' Ανιχνεύσεις*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Ασωνίτης, Π., (2001). *Η Εικονογράφηση στο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Γιαννικοπούλου, Α. (2008). *Το σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο: Στη χώρα των χρωμάτων*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Haviland, V. (1988, Άνοιξη). Τα παραμύθια στην εποχή της Τεχνολογίας. *περ. Διαδρομές*, τ.9., αρ. 12

Ιωάννου, Α. (2018). Lecture 7: Ανάλυση περιεχομένου [PDF Document]. Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λεμεσός, Κύπρος.

Κανατσούλη, Μ. (2000). *Ιδεολογικές διαστάσεις της Παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γεώργιος Δάρδανος

Κιτσαράς, Γ.Δ. (1993). *Το Εικονογραφημένο Βιβλίο στη Νηπιακή και Πρωτοσχολική ηλικία: Μια Θεωρητική και Εμπειρική Διερεύνηση*. Αθήνα: Παπαζήσης

Κούπερ, Τζ. (1983). *Ο θαυμαστός κόσμος των παραμυθιών*, μτφ. Θύμης Μαλαμόπουλος. Αθήνα: Θυμάρι

Λαζαρίδου, Ε. Α. (2013). *Εικονιστικές προτιμήσεις και κριτήρια των παιδιών προσχολικής εκπαίδευσης* (Bachelor's thesis).

Μαγουλιώτης, Α. (1988, Άνοιξη). «Η εικονογράφηση στο παραμύθι», *περ. Διαδρομές*, τ. 9., αρ. 57

Παπαντωνάκης, Γ., & Τριανταφύλλου, Η., & Κωτόπουλος, Α. (2011). *Σκηνικό χαρακτήρες πλοκή*. Αθήνα: Ίων.

Σακελλαρίου, Χ. (1985). *Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας-Ελληνική και Παγκόσμια*.

Αθήνα: Φιλιπότη

Σιβροπούλου, Ρ. (2003). *Ταξίδι στον κόσμο των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Ψαράκη, Β. (1999, Άνοιξη) «Σκέψεις για την εικονογράφηση στο παιδικό βιβλίο», *περ. Διαδρομές τ.53.*, αρ. 18

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνες από τον περιβάλλοντα χώρο στη σκηνή με το σπίτι της μάγισσας

Image 1: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 2: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 13, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 3: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 4: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 13, 2018 from <https://www.akg-images.fr/CS.aspx?VP3=SearchResult&VBID=2UMESQY7YAFGL&POPUPPN=30&POPUPIID=2UMDHUMPSBG>

Image 5: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 6: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 13, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 7: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from <https://www.akg-images.fr/CS.aspx?VP3=SearchResult&VBID=2UMESQY7YAFGL&POPUPPN=23&POPUPIID=2UMDHUC99YYD>

Image 8: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 9: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 10: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from https://en.wikipedia.org/wiki/Hansel_and_Gretel

Image 11: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 13, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 12: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://www.akg-images.fr/CS.aspx?VP3=SearchResult&VBID=2UMESQY7YAFGL&POPUPPN=17&POPUPIID=2UMDHUF1H3BI>

Image 13: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 13, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 14: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <http://www.surlalunefairytales.com/illustrations/hanselgretel/smithhansel2.html>

Image 15: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from <https://www.akg-images.fr/CS.aspx?VP3=SearchResult&VBID=2UMESQY7YAFGL&POPUPPN=6&POPUPIID=2UMDHUF6C420>

Image 16: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 13, 2018 from <https://archive.org/details/hanselgretelthe00grimrich/page/20>

Image 17: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 18: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 19: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 23, 2018 from <https://www.pookpress.co.uk/project/hansel-and-gretel-history/>

Image 20: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 13, 2018 from <https://www.akg-images.fr/CS.aspx?VP3=SearchResult&VBID=2UMESQY7YAFGL&POPUPPN=49&POPUPIID=2UMDHU18HJDI>

Image 21: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 22: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <http://www.toon-books.com/hansel-and-gretel.html>

Image 23: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 23, 2018 from <https://gr.pinterest.com/pin/320811173429535301/>

Image 24: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from https://www.google.com/search?rlz=1C1GCEA_enCY772CY772&q=hansel+and+gretel+1+1984&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwiQ-9DQ29HhAhUQTBUHbJCCVsQsAR6BAgIEAE&biw=1536&bih=722#imgrc=3NidaonauNZxvM:

Image 25: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://www.simonandschuster.com/books/Hansel-and-Gretel/Bernadette-Watts/9780735843271>

Image 26: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from https://www.abebooks.co.uk/9780307610331/Hansel-Gretel-Golden-Super-Shape-0307610330/plp?cm_sp=plped- -1- -image

Image 27: Haddock, P. (2000) *Hansel and Gretel*. Θεσσαλονίκη: ΠΕΚΟΣ Ε.Π.Ε.

Image 28: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 23, 2018 from <https://www.amazon.com/Hansel-Gretel-Will-Moses/dp/0399242341>

Image 29: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 28, 2018 from https://www.kids-pages.com/folders/stories/Hansel_and_Gretel/page5.htm

Image 30: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://www.amazon.fr/Hansel-Gretel-Anne-Jonas/dp/224441955X>

Image 31: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from <https://www.amazon.com/Hansel-Gretel-Rachel-Isadora/dp/039925028X>

Image 32: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from https://www.google.com/search?rlz=1C1GCEA_enCY772CY772&q=hansel+and+gretel+andrew+catling&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKewjXx5DA4NHhAhUISxUIHfSFAHoQsAR6BAgJEAE&biw=1536&bih=722#imgrc=XSlA0csc0LMdVM:

Image 33: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from https://www.mclasshome.com/dnext/static/activities/external/TRC_SGA_F_Hansel_and_Gretel_Final_Color.pdf

Image 34: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://www.behance.net/gallery/5361253/Schoolism-Class-Advanced-Lighting>

Image 35: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from [https://grimbilder.fandom.com/de/wiki/H%C3%A4nsel_und_Gretel_\(Anthony_Browne\)?file=Haensel_und_Gretel_Anthony_Browne_1981.jpg](https://grimbilder.fandom.com/de/wiki/H%C3%A4nsel_und_Gretel_(Anthony_Browne)?file=Haensel_und_Gretel_Anthony_Browne_1981.jpg)

Image 36: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 28, 2018 from <https://www.pinterest.com/pin/468163323747865572/>

Image 37: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 28, 2018 from <https://fairytale2016.wordpress.com/page/2/>

Image 38: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 13, 2018 from <http://isabellakung.blogspot.com/2012/02/hansel-and-gretel.html>

Image 39: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 23, 2018 from <http://antoanaoreski.blogspot.com/2012/05/hansel-gretel-piece-for-200yr-of.html>

Image 40: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://kaplanongalleries.com/katerina-chadoulou-egchiridio-moly-vion/>

Image 41: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from <https://www.behance.net/gallery/33428387/Hansel-Gretel-Watercolor-Series>

Image 42: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 28, 2018 from http://www.bigandsmallpublishing.com/uploads/2/5/0/7/25072108/hansel_and_gretel_u_k_softcover.pdf

Image 43: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 13, 2018 from https://www.google.com/imgres?imgurl=https://www.karmenrouggeri.gr/pictures/original/b_22076_or_hansel_%26_gretel.jpg&imgrefurl=https://www.karmenrouggeri.gr/el/evnts/archive/xenselkai_gretel&h=627&w=480&tbnid=6BqC5aAY1OAFBM&tbnh=257&tbnw=196&usq=K_mXXbFIwS67mLY8GnEN-v-CAfnsk=&hl=el-CY&docid=BtzYSFoZRhZDkM

Image 44: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from <https://www.pinterest.com/pin/693976623801309316/>

Image 45: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from https://www.instagram.com/p/yV9B5MIR_u/

Image 46: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 23, 2018 from <http://taleswithgigi.com/tale/56/>

Image 47: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 23, 2018 from <http://paolabaldanzi.it/project/hansel-e-gretel/>

Image 48: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 28, 2018 from <https://www.saatchiart.com/art/Painting-7/200369/106038/view>

Image 49: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 13, 2018 from <http://www.flaviasorr.com/HANSEL-AND-GRETEL>

Image 50: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 13, 2018 from <https://www.deviantart.com/evaporation-is-itchy/art/Hansel-and-Gretel-666507728>

Image 51: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 23, 2018 from <http://www.goodillustration.com/blog/?p=5733>

Image 52: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from <https://itunes.apple.com/it/book/hansel-e-gretel/id980644340?mt=11>

Image 53: Editore, S. (2017). *Hansel and Gretel*. Αθήνα: ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Image 54: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 25, 2018 from <https://www.bing.com/images/search?view=detailv2&iss=sbiupload&form=SBIIRP&sbisrc=ImgPicker&idpbck=1&sbifsz=1500+x+1096+%C2%B7+40.87+kB+%C2%B7+jpeg&sbifnm=2018.jpg&thw=1500&thh=1096&ptime=44&dlen=55800&expw=1500&exph=1096&selectedindex=0&id=-345575614&vt=0>

Image 55: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 28, 2018 from <http://marisamore.com/filter/Picturebook/Hansel-Gretel-Little-Tiger-Press>

Image 56: The witch's house [Image] (n.d.). Retrieved November 26, 2018 from <http://charlottesteel.com/hansel-gretel/>

Εικόνες από τον περιβάλλοντα χώρο στη σκηνή με το μεγάλο δάσος

Image 1: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 24, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 2: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 3: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 4: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 5: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 6: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 7: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 8: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 24, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 9: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 24, 2018 from <https://www.nls.uk/learning-zone/literature-and-language/themes-in-focus/fairy-tales/source-5>

Image 10: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://www.akg-images.fr/CS.aspx?VP3=SearchResult&VBID=2UMESQY7YAFGL&POPUPPN=15&POPUPIID=2UMDHUF1HILP>

Image 11: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 12: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 24, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 13: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 27, 2018 from <https://www.pookpress.co.uk/project/hansel-and-gretel-history/>

Image 14: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 27, 2018 from <https://www.akg-images.com/archive/Hansel-und-Gretel-2UMDHUF6CC66.html>

Image 15: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 24, 2018 from <https://www.pinterest.com/pin/312507661625509285/>

Image 16: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://www.pookpress.co.uk/project/hansel-and-gretel-history/>

Image 17: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 18: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 19: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved November 23, 2018 from <https://topillustrations.wordpress.com/2017/12/28/hansel-and-gretel-pictures-from-the-story/>

Image 20: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from <http://www.toon-books.com/hansel-and-gretel.html>

Image 21: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from <https://ar.pinterest.com/pin/720716746598113372/>

Image 22: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved November 23, 2018 from <https://bookillustrations.quora.com/Paul-O-Zelinskys-Illustrations-for-Hansel-and-Gretel>

Image 23: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from <https://www.simonandschuster.com/books/Hansel-and-Gretel/Bernadette-Watts/9780735843271>

Image 24: Haddock, P. (2000) *Hansel and Gretel*. Θεσσαλονίκη: ΠΕΚΟΣ Ε.Π.Ε.

Image 25: Haddock, P. (2000) *Hansel and Gretel*. Θεσσαλονίκη: ΠΕΚΟΣ Ε.Π.Ε.

Image 26: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from https://www.researchgate.net/figure/Figura-2-Grimm-J-Grimm-W-Orecchia-G-2005-Hansel-e-Gretel-Milano-Fabbri_fig1_287007451

Image 27: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from https://www.kids-pages.com/folders/stories/Hansel_and_Gretel/page3.htm

Image 28: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from <http://www.emmachichesterclark.co.uk/index.html>

Image 29: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 24, 2018 from <http://portfolios.risd.edu/gallery/3861517/Illustration-2010-2012>

Image 30: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from https://www.mclasshome.com/dnext/static/activities/external/TRC_SGA_F_Hansel_and_Gretel_Final_Color.pdf

Image 31: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 20, 2018 from <https://www.pinterest.com/pin/393994667378268140/>

Image 32: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 24, 2018 from http://remi-saillard.com/edition/Nano/photos/HANSEL%20ET%20GRETEL/foret_contes_HG_def-8.jpg

Image 33: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from <https://www.barnesandnoble.com/w/hansel-and-gretel-parragon/1109248492;ean=9781405492584>

Image 34: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 24, 2018 from <https://www.pinterest.com/pin/802274121092265891/>

Image 35: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 27, 2018 from <https://www.scottgustafson.com/fairy-tales-paintings>

Image 36: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 27, 2018 from <https://www.naomivandoren.com/blog/hansel-gretel-digital-painting>

Image 37: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 27, 2018 from <https://www.naomivandoren.com/blog/hansel-gretel-digital-painting>

Image 38: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 27, 2018 from <https://www.behance.net/gallery/33428387/Hansel-Gretel-Watercolor-Series>

Image 39: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 27, 2018 from http://www.bigandsmallpublishing.com/uploads/2/5/0/7/25072108/hansel_and_gretel_u_k_softcover.pdf

Image 40: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 27, 2018 from <http://taleswithgigi.com/tale/56/>

Image 41: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from <http://katesbookery.blogspot.com/2015/10/hansel-and-gretel-by-holly-hobbie.html>

Image 42: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from <https://krannertcenter.com/events/hansel-and-gretel>

Image 43: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 24, 2018 from <https://www.deviantart.com/haiiro-artiste/art/Inktober-Hansel-and-Gretel-in-the-Forest-714009622>

Image 44: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 24, 2018 from <https://pixels.com/featured/hansel-and-gretel-pebbles-andy-catling.html>

Image 45: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 27, 2018 from <http://www.goodillustration.com/blog/?p=5733>

Image 46: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from <https://itunes.apple.com/it/book/hansel-e-gretel/id980644340?mt=11>

Image 47: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 23, 2018 from <http://kinderbooks.net/wp-content/uploads/2017/12/Hansel-and-Gretel-2.jpg>

Image 48: Editore, S. (2017). *Hansel and Gretel*. Αθήνα: ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Image 49: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 24, 2018 from <http://marisamoreia.com/filter/Picturebook/Hansel-Gretel-Little-Tiger-Press>

Image 50: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 27, 2018 from <http://charlottesteel.com/hansel-gretel/>

Image 51: The great forest [Image] (n.d.). Retrieved December 27, 2018 from <http://charlottesteel.com/hansel-gretel/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Εικονογραφικά δείγματα από το σκηνικό με το σπίτι της μάγισσας

Δείγματα: 56

Χρονολογική Περίοδος: 1825-2018

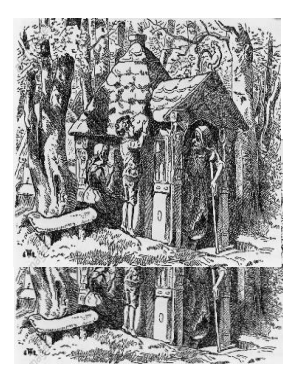
Εικόνα 1: 1825

Εικόνα 2: 1842

Εικόνα 3: 1853

Εικόνα 4: 1868

Εικόνα 5: 1889

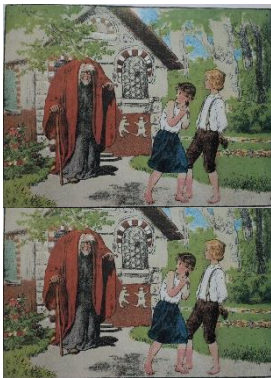
Εικόνα 6: 1892

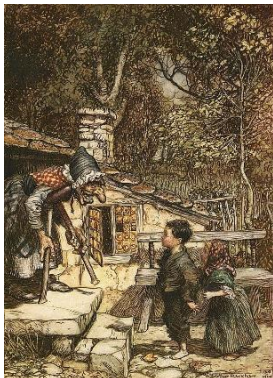
Εικόνα 7: 1900

Εικόνα 8: 1901

Εικόνα 9: 1904

Εικόνα 10: 1909

Εικόνα 11: 1910

Εικόνα 12: 1910

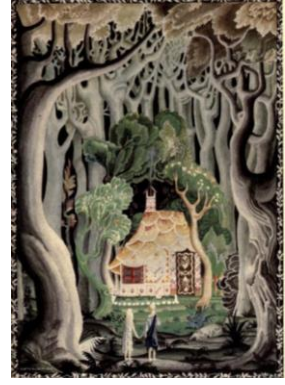
Εικόνα 13: 1911

Εικόνα 14: 1911

Εικόνα 15: 1921

Εικόνα 16: 1925

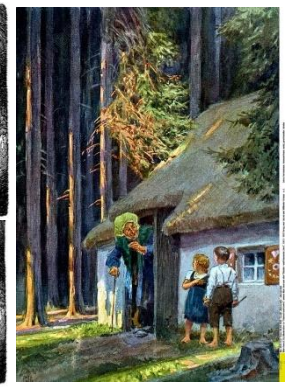
Εικόνα 17: 1925

Εικόνα 18: 1925

Εικόνα 19: 1936

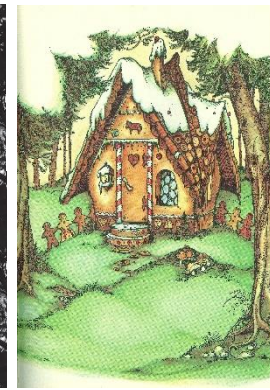
Εικόνα 20: 1939

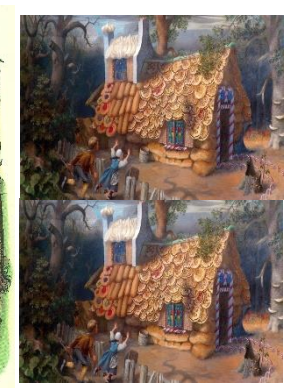
Εικόνα 21: 1944

Εικόνα 22: 1954

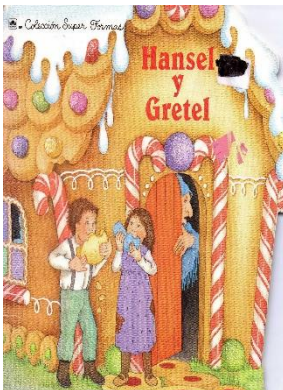
Εικόνα 23: 1962

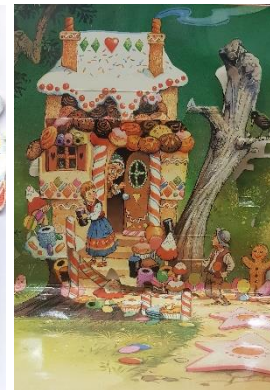
Εικόνα 24: 1984

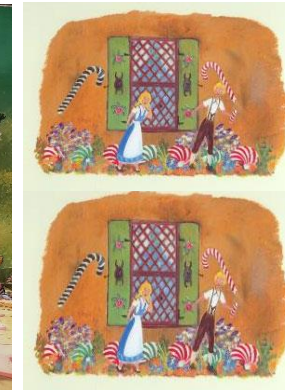
Εικόνα 25: 1987

Εικόνα 26: 1990

Εικόνα 27: 2000

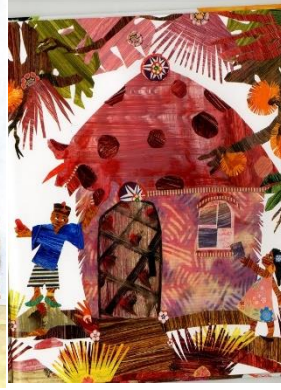
Εικόνα 28: 2006

Εικόνα 29: 2007

Εικόνα 30: 2008

Εικόνα 31: 2009

Εικόνα 32: 2011

Εικόνα 33: 2011

Εικόνα 34: 2011

Εικόνα 35: 2012

Εικόνα 36: 2012

Εικόνα 37: 2012

Εικόνα 38: 2012

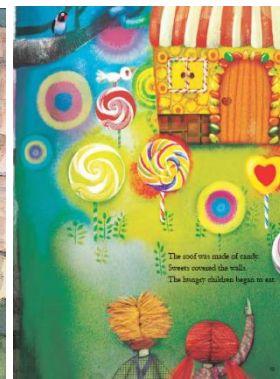
Εικόνα 39: 2013

Εικόνα 40: 2013

Εικόνα 41: 2014

Εικόνα 42: 2014

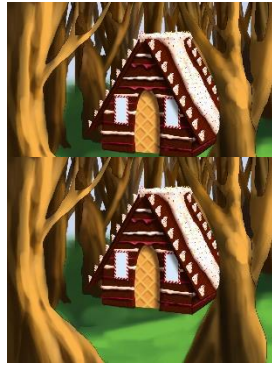
Εικόνα 43: 2015

Εικόνα 44: 2015

Εικόνα 45: 2015

Εικόνα 46: 2015

Εικόνα 47: 2016

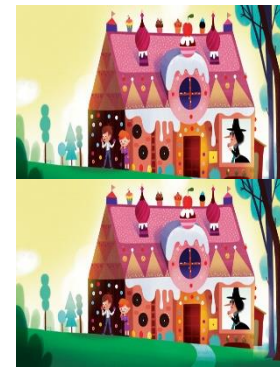
Εικόνα 48: 2016

Εικόνα 49: 2016

Εικόνα 50: 2017

Εικόνα 51: 2017

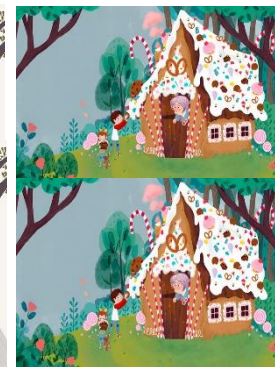
Εικόνα 52: 2017

Εικόνα 53: 2017

Εικόνα 54: 2018

Εικόνα 55: 2018

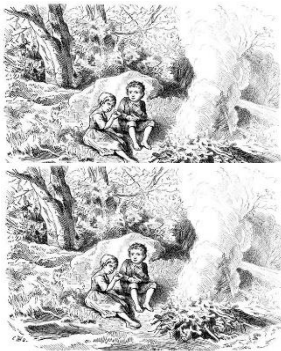
Εικόνα 56: 2018

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Εικονογραφικά δείγματα από το σκηνικό με το δάσος

Δείγματα: 51

Χρονολογική Περίοδος: 1870-2018

Εικόνα 1: 1870

Εικόνα 2: 1872

Εικόνα 3: 1880

Εικόνα 4: 1893

Εικόνα 5: 1900

Εικόνα 6: 1901

Εικόνα 7: 1904

Εικόνα 8: 1904

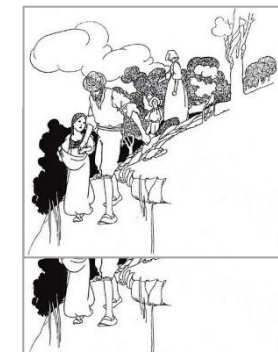
Εικόνα 9: 1909

Εικόνα 10: 1910

Εικόνα 11: 1910

Εικόνα 12: 1911

Εικόνα 13: 1921

Εικόνα 14: 1921

Εικόνα 15: 1926

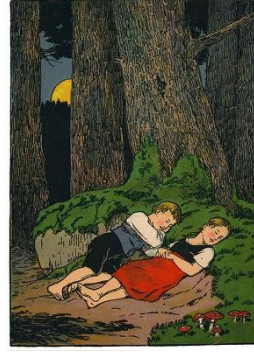
Εικόνα 16: 1936

Εικόνα 17: 1944

Εικόνα 18: 1944

Εικόνα 19: 1951

Εικόνα 20: 1954

Εικόνα 21: 1962

Εικόνα 22: 1984

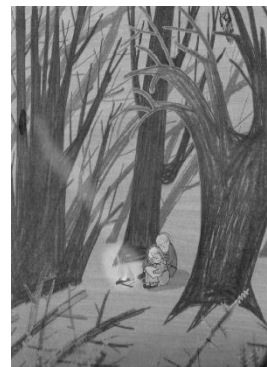
Εικόνα 23: 1987

Εικόνα 24: 2000

Εικόνα 25: 2000

Εικόνα 26: 2005

Εικόνα 27: 2007

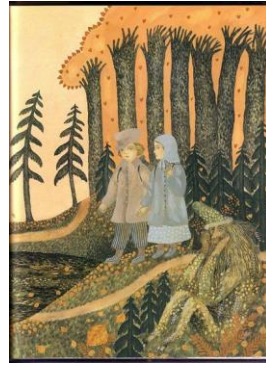
Εικόνα 28: 2008

Εικόνα 29: 2010

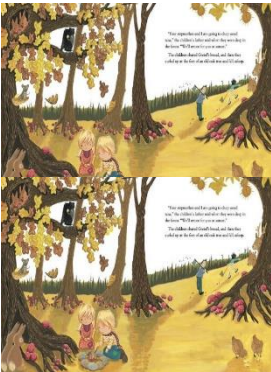
Εικόνα 30: 2011

Εικόνα 31: 2011

Εικόνα 32: 2012

Εικόνα 33: 2012

Εικόνα 34: 2013

Εικόνα 35: 2013

Εικόνα 36: 2013

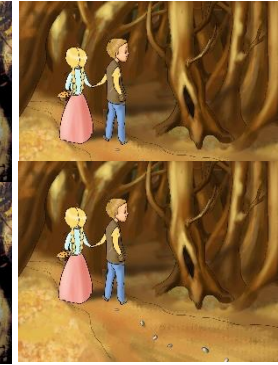
Εικόνα 37: 2014

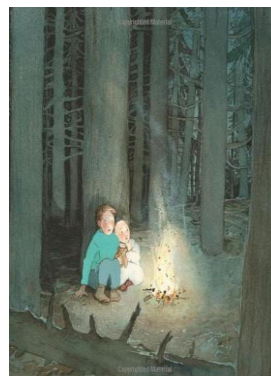
Εικόνα 38: 2014

Εικόνα 39: 2014

Εικόνα 40: 2015

Εικόνα 41: 2015

Εικόνα 42: 2016

Εικόνα 43: 2016

Εικόνα 44: 2016

Εικόνα 45: 2017

Εικόνα 46: 2017

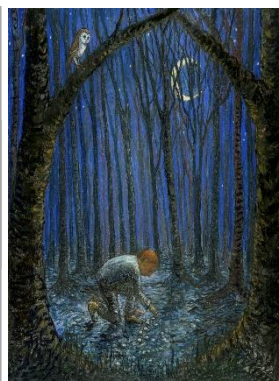
Εικόνα 47: 2017

Εικόνα 48: 2017

Εικόνα 49: 2018

Εικόνα 50: 2018

Εικόνα 51: 2018

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

Ανάλυση δειγμάτων Microsoft Excel

